

Diyalogun Misyo-Politiği: Hıristiyan Teolojisinde Diyalog-Misyon İlişkisi

The Missio-Politics of the Dialogue: The Dialogue and Mission in the Christian Theology

Yrd.Doç.Dr. Mustafa ALICI^a

^aDinler Tarihi ABD,
Karadeniz Teknik Üniversitesi,
Rize İlahiyat Fakültesi, RİZE

Bu makale konuyla ilgili en son tartışmaları kapsayacak şekilde, önemli oranda 1-2 Ekim 2005 tarihlerinde Türkiye Dinler Tarihi Derneği tarafından Ankara'da düzenlenen Dinler Tarihcileri Gözüyle Türkiye'de Misyonerlik konulu sempozyuma tarafımızdan sunulan "2000 Sonrası Roma Katolik Kilisesi ve WCC Belgelerinde Diyalog- Misyon İlişkisi" adlı tebliğde kullanılan malzemelere dayanmaktadır.

Yazışma Adresi/Correspondence:
Yrd.Doç.Dr. Mustafa ALICI
Karadeniz Teknik Üniversitesi,
Rize İlahiyat Fakültesi,
Dinler Tarihi ABD, RİZE
mustafaalici@hotmail.com

ÖZET Bu makale, XX. Asrın ikinci yarısından bu yana Roma Katolik Kilisesi ve Dünya Kiliseler Konseyi(WCC)'ne ait kaynaklardan yansıyan diyalog- misyon ilişkisini ortaya çıkarmayı amaçlar. Diyalog- misyon ilişkisi, genel olarak kiliselerin diğer din mensuplarıyla diyaloglarında misyona kazandırdıkları sosyo-kültürel, teolojik ve felsefi düzlemlerdeki "yeni anlamlarla" ve yine bizzat diyalogun, Hıristiyanlığın misyoner, evrensel ve normatif oluşunu tehdit eden meydan okumalarıyla kendini belirginleştirmektedir. Zira Hıristiyan misyonu, hala diyalogun önündedir ve kiliselerin temel tavrıdır. Bu çalışmamız bu anlamda çağdaş Hıristiyan düşüncesinde diyalogun misyo-politiğini tanımlamaya çabalamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dinlerarası Diyalog, Misyonerlik, Misyon Teolojisi, Dinî Çoğulculuk, Roma Katolik Kilisesi, Dünya Kiliseler Konseyi (WCC)

ABSTRACT This article wishes to clear out the dialogue- mission relationship reflected from the sources of Roman Catholic Church and WCC after second half of XX th. century. Dialogue- mission relationship, in generally, makes itself well-appeared in "new meaningful paradigms" and "challenges of the normative characteristics of the religion", which the churches has gained through the dialogues with the other religions in the socio-cultural, theological and philosophical levels so far. Yet, Christian mission is prior to the dialogue, and is the fundamental attitude of the churches. Our study, in a sense, tries to define the missio-politics of the interreligious dialogue in the contemporary Christian thinking.

Key Words: Interreligious Dialogue, Missionary, Mission Theology, Religious Pluralism, Roman Catholic Church, World Council of the Churches (WCC)

Journal of Islamic Research 2007;20(2):145-163

Misyoner karakterdeki Hıristiyanlık ile çoğu misyoner diğer dinler arasındaki yakınlaşmalar "diyalog çağı" denen bu son asır içinde daha fazla hissedilmektedir. Öyle ki dinlerarası diyalog kelimesi daha yüksek sesle, misyon ise daha yumuşak ve ürkütmeyen bir tarzda mırıldanılmaktadır. Birkaç Hıristiyan düşünür için diyalog, günümüzde misyonun yerini almışken bir başkaları için ise misyonun yeni bir taktiğidir. Son olarak iki kelimeyi farklı ama yan yana doğru yerlerinde kullanmak isteyenler çoğunluktadır.¹

Dinlerarası diyalogu ilk kez dinî/ teolojik sözlüğe sokan ve günümüzde hâlâ inisiyatifli büyük ölçüde elinde bulunduran başlıca aktör, Roma Katolik Kilisesi olup onu Ortodoks ve Protestan Kiliselerin ekümenik organı olan Dünya Kiliseler Konseyi (WCC) izlemektedir.² Özellikle Katolik Kilisesi 1962- 1965 yılları arasında Roma'da toplanan II. Vatikan Konsili'nden bu yana dinlerarası diyalogu misyon

teolojisi içinde görmektedir. Diyalogun misyon içindeki yerini “öne çıkaran” ilk vesikalardan biri olan 14 Ekim 1965 tarihli *Nostra Aetate* adlı konsil belgesi³, açık bir dille kiliseye, kendisine mensup inananlara basiret ve şefkati elinde bulundurmaya, Hıristiyan iman ve hayatına şahadet edip diğer insanlarda bulunan manevî, ahlaki ve sosyo-kültürel değerleri tanıyıp korumak maksadıyla öteki insanlarla *diyalog* (*colloquia*) ve *yardımlaşma* (*collaborationem*) içine girmeyi emretmektedir⁴.

Bu bağlamda Hıristiyanlığın misyoner tabiatının, iletişimi ve yakınlaşmayı esas alan dinlerarası diyalog ile yakın ilişkisi günümüzde bütün Hıristiyan dünyası açısından öteki din mensuplarına yönelik, misyon teolojisi ve dinler teolojisi açısından “yeni bir paradigma açılımı”⁵ ve “modern vizyon”⁶ anlamına gelmektedir. Öyle ki bu açılım veya vizyon, teolojik açıdan yenisiyle değişen bir *anlama ve yorumlama modeli* (*verstehensmodelle*) veya *yaklaşım modeli* olarak algılanmış ve çoğulcu teolog Hang Küng’ün tabiriyle “teolojik bir evrimden ziyade, uzun bir süreçte yavaş yavaş meydana gelen gerçek bir devrim” hükmünde anlaşılabilir. Bu devrim sebebiyledir ki misyon teolojisi, artık akıntıyı arkasına alarak değil akıntıya karşı yüzülmesi gerektiğini farketmektedir.⁸ Bu yönde Müslümanlar başta olmak üzere diğer din mensuplarına göre Roma Katolik Kilisesi, diyaloga girmekle düşmanca ve önyargılı geleneksel misyoner tavır ve davranışlardan vazgeçmiş görünmekte,⁹ yani onları Hıristiyanlığa kazandırılması gereken “objeler” olarak görmeyi bırakarak diyalog gibi bir süreçle Hıristiyanlığı anlatmak üzere daha uygun bir beşerî anlayışa “keskin ve şüphe uyandırıcı bir geçiş” yapmıştır.¹⁰

Nitekim onlarca yıldır diyaloga misyoner bir kimlik vermek, onu basit, iki taraflı bir sohbet olmaktan çıkarıp, dinî bir kimliğe büründüren en önemli meselelerden biri onun misyonla temel ilişkisinin tutarlı ve sistematik olarak ortaya çıkarılması gayretleridir. Buna ilave olarak diyalog- misyon ilişkisi, sırasıyla Hıristiyan diyalog tarafının karşılaşma öncesi temel niyetlerini, muhatapla karşılaşma maksadını ve son olarak karşılaşma öncesi bütüncül hazırlıklarını ve elde edeceği teolojik getirileri şekillendirip anlamlandırır. Böylelikle Hıristiyan kiliseler için diyalogun misyonla karşılıklı ilişkisi, aynı zamanda “Hıristiyanların kendi aralarındaki” mahiyetini, muhatapları için “onların niyetlerini”, diyalog karşıtları için ise “onların iç yüzünü” ve objektif bir gözlemci için bir bütün olarak “diyalogun misyo-politiğini” ortaya çıkarır.

ROMA KATOLİK KİLİSESİ MİSYO-POLİTİĞİNDE DİYALOĞA YER ARAMA ÇABALARI

II. Vatikan Konsili (1962–1965) sonrası dokümanlara baktığımızda Roma Katolik Kilisesinde diyalog-misyon ilişkisinin genel olarak tam belirlenemediğini hala derinleştirilip genişletildiğini söylemek mümkündür. Dahası teorik açıdan diyalogun bilhassa misyonla ilişkisinin kesinlikle en önemli teolojik meselelerden biri olarak ele alınıp tartışıldığını görebiliriz. Zira diyalogun misyonla ilişkisi, bu karşılaşma yönteminin din içindeki oynayaçağı roller ve ona yaptığı fiili hayati katkılar olarak algılanmaktadır.

Günümüzde Katolik belgelerindeki diyalog anlayışı, diğer halklara (*ad gentes*) yönelmede yeni bir kavram olarak dini anlatma ve onları Hıristiyanlaştırma görevi şeklindeki ana misyon teolojisinin alt konuları içinde değerlendirilmektedir. Zira Katolik misyolojinin temel konuları sırasıyla Tanrı’nın misyonu, İsa Mesih Mesih’in misyonu, Kutsal Ruh’un misyonu, Kilisenin misyonu olup ana muhatap diğer din mensuplarıdır. Katolik misyon teolojisinde, İncil’i (müjdeyi) tüm insanlara anlatma (*proclamation*) ve kilisenin tüm insanlığa hizmeti (*diakonia*) olmak üzere iki kalkış nokta bulunmaktaydı ki bu durum temel hedefte halkların kurtuluşu için Hıristiyanlaştırılması (*evangelization*) sonucuna götürecektir.¹¹

Her şeyden önce Katolik diyalog vesikalarına baktığımızda verilen isimlerin bile temelde misyoner karakterde olduğunu ve özenle seçilmiş isimler olduklarını görebiliriz. Söz gelişi II. Vatikan Konsili (1962- 1965) vesikalardan *Nostra Aetate*, Latince olarak “Zamanımızda” demek olup değişen zaman şartlarına, diyalogun ve dinlerle sıcak ilişki kurmanın, çağın bir gereği olduğunu ima eder. *Lumen Gentium* vesikası ise kelimesi kelimesine “İnsanlığın Işığı” demek olup İsa Mesih’in karanlıktaki tüm insanlığa gönderilen mutlak ışık oluşuna vurgu yapar. *Ad Gentes* (Halklara) Kilisenin halklara yönelen geleneksel misyoner istikametine işaret eden tarihî kavram olurken, *Gaudium et Spes* (Neşeler ve Umutlar) diyalog ortamında Hıristiyanla karşılaşan diğer insanların neşe içinde olacağını, Kilisenin ise diğer insanların Hıristiyanlaşma beklentisini açığa vurur. Son olarak *Apostolicam Actuositatem* (Havarilerin Gayreti), Kilisenin diğer insanlarla yakınlaşması ve işbirliğinde tıpkı ilk dönemdeki yoğun havariyelik gibi hızlı olması gerektiğini simgeler.

Aynı durum konsil sonrası belgeleri için de söz konusudur. Söz gelişi Papa VI. Paul’un vesikalardan *Spi-*

ritus Paracliti (Paraklitin Ruhü) Pentakost sonrası Kutsal Ruh'un İsa tarafından tüm insanlığa gönderilmesini sembolize ederken, *Ecclesiam Suam* (*Onun Kilisesi*): İsa Mesih'e yaraşan bir şekilde hareket etmesi gereken kilisenin misyoner ve diyalog karakterini betimler. Son olarak Papanın *Evangelii Nuntandi* (İncil'in İlanı) İsa'nın müjde dolu mesajının tüm insanlara ilan edilmesini vurgular.

Papa II. John Paul'un vesikalarında ise misyon niyeti daha fazla açıklığa kavuşmuş görünmektedir: söz gelişi *Redemptoris Homini*s (İnsanların Kurtuluşu) belgesi, tüm insanların İsa Mesih'in müjdesi yoluyla kurtuluşunu konu edinirken *Redemptoris Missio* (Kurtarıcı Misyon) Kiliseye yüklenen vazgeçilmez misyonun tüm insanları kurtaracağını ilan eden diyalog belgesidir.¹²

Buradan hareketle II. Vatikan Konsili'nden günümüze kadar Roma Katolik vesikalarına baktığımızda diyalogun misyoloji içindeki rolünü tipolojik açıdan şöyle değerlendirmemiz mümkündür:

1. DİNLERARASI DİYALOG, EN BAŞINDAN HİRİSTİYANLAŞTIRICI MİSYONUN İFASINDA VAZGEÇİLMEZ (İNTEGRAL) BİR PARÇADIR.

Katolik Kilisesi için diyalog, günümüz şartlarında diğer halklara yönelik kilise misyonunda en önemli parçayı oluşturur. Öteki insanların kurtuluş, fidye ve özgürleştirme kapsamına girmesini hedefleyen misyon bağlamında dini diyalog, çok kısa ve açık bir ifadeyle “ her türlü Hıristiyan misyonerliği için çok gerekli bir norm ve hayati bir araçtır”. Her formdaki misyon, diyalog ruhu ile yapılmadığı takdirde gerçek insanlığın oluşmasındaki taleplere ve İncil'in öğretilerine ters ve karşıt bir hareket olur.¹³ Böylelikle diyalog, kilisenin misyoner kimliğinin berraklaşması ve misyonunun net olarak ifade edilmesi için de gereklidir (Redemptoris Missio [RM], 55). Bu anlamda diyalog ile misyon arasında bir tezat ve çatışma yoktur. Aksine Kilise, kendi özgün inayetini öteki insanlardaki gizemli tanrı lütfuyla yakın işbirliğine sokmak üzere diyaloga girer (RM, 10). Bu yüzden diyalog ve misyon, her şeyden önce tüm insanların Tanrı'nın vaat ettiği Mesih'teki kurtuluşuna davet edilmesinde en önemli iki vasıttır.¹⁴ Bu konudaki diğer hayati vesikalar, Papalık Dinlerarası Diyalog Konsili'nin 1984'de yayınlamış olduğu *Diyalog ve Misyon* (Dialogue and Mission) ve 1991 yılında Halkları Hıristiyanlaştırma Kongregasyonu ile ortaklaşa yayınladığı *Diyalog ve Davet* (Dialogue and Proclamation) adlı belgelerdir.

Katolik Kilisesi öğretmektedir ki misyonun vazgeçilmez tamamlayıcısı diyalog yoluyla misyoner kimliğini hiç bir zaman hatırdan çıkarmayan bir Katolik için di-

yalogun sağladığı uygun ortam vasıtasıyla öteki dinden insanlara yönelik örnek bir misyonerlik pratik olarak şöyle gelişecektir; a. Bir ön hazırlık olarak diğer din mensuplarıyla bireysel ve kurumsal ilişkiler yoluyla Katolikler, onlarla aralarındaki düşmanlık ve önyarguları bertaraf edip dostluk ve arkadaşlıklar kurmaya çalışmak zorundadırlar.¹⁵ b. Bu yakın karşılaşmaları sağlayan Katolik dindarlar, ötekilerin katılaştıran kalplerini yumuşatmak ve dönüştürmek üzere onlarla beraber toplu dua törenleri veya ayinsel kültlere iştirak etmelidirler. c. Fakirlere, hastalara, baskı altındakilere hizmet yürütmek, iman şahadetini öne çıkaran bir ilan yapmak, mümkünse diğer insanlarla ilmiyal (*catechesis*) bilgilerine ve teolojik tefekkürlerine girmek, onlarla iyi yönde temaslar ve sohbetler yapmak hatta İsa'nın temel mesajı olan müjdenin (İncil'in) ilan etmek için uygun ortamı oluşturmak misyoner işleyişi hızlandıracaktır. Misyonla örtüşebilen bu temel diyalog hedefleriyle Roma Katolik Kilisesi, kadın-erkek herkesi Hıristiyanlığa, Hıristiyan topluluğuna katılmaya davet ederek onların, iman şahadetine gönülden katılmasını (*communion*) temin etmek niyetinde olduğunu açıkça ilan etmektedir. Bu diyalog sürecine giren (Katolik) Hıristiyan, bizzat misyoner kimliğini asla kaybetmeyecek ve Hıristiyan olan ve kendini hisseden herkesle bu misyonu hevesle paylaşmak isteyecektir. Sonuçta diyaloga girmekle “*misyonun terk edildiğini*” söylemek, İsa Mesih'in gerçek misyonuna ihanet etmek anlamına gelecektir.¹⁶

Ancak bilhassa 1998 yılında Asya Episkopal Konferansı, Katolik diyalog belgelerinde geçen diğer dinlerin de Tanrı'nın kurtuluş planında aktif roller oynadıkları fikrine ve bu dinlerin Hıristiyan misyonun (bilhassa İncil'in ilanının) yardımcı unsurları olduğu iddiasına yeni ama daha fazla yoğunlukta misyoner bir yorum katmaktan yanaydılar. Konferansa göre dinlerarası diyalog, vazgeçilmez, temel bir seçenek olmamalı aksine Asya kıtasındaki çok dinli ama kıt misyonlu ortamda dinî açıklamaya yardımcı olan ve onu çağcıl olarak tanımlayabilen teolojik bir kavram haline gelmelidir. Zaten benzer bir taleple Papa XVI. Benedict, daha 1990'da kardinal Ratzinger adıyla etkin bir teolog iken şöyle demişti; eğer İsa Mesih'in tüm insanlık için mutlak kurtarıcı olduğunu söylüyorsak, bir Hıristiyan insan, tüm dinlere saygı gösterip onları peşinen kusurlu ve nispeten düşük seviyede olduğunu kabul etmeden nasıl diyaloga girebilir?¹⁷

Bu meydan okuyucu, gerilimlere rağmen Katolik vesikalarda dinlerarası diyalogun misyona pratik ve teorik katkıları oldukça büyütülmektedir. Söz gelişi diyalog, her şeyden önce öteki dinleri ve mensuplarını Hıristiyanlarla “karşı karşıya getirme” imkânını sağlar ve

Hıristiyanlarla onları gerçek bir insani ortam içinde yüzleştirebilen doğru bir araçtır. Yine diyalog yardımıyla Hıristiyanlar, ötekini daha kolay anlar ve onların da Hıristiyanlara ve Hıristiyan değerlerine güven duymasını sağlar. Bunun neticesinde diyalog, öteki din mensuplarının Hıristiyan inancına yönelip ona şahadet etmeleri için bir vasıta olur.¹⁸ Sonuçta diyalog, misyonun yerini alamaz ama misyon, diyalog ortamında yapılmazsa, insan ilişkilerine uygun olmayan, belki de misyona zarar verici etkiye sahip bir tavır haline bürünebilir. Öyle ki diyalogsuz bir misyon, karşı tarafa kulak asmayan monolog bir tarz olabilir.¹⁹

Bu meydan okumalar karşısında Papalık Dinlerarası Diyalog Konsili, WCC'nin Dinlerarası İlişkiler Ofisi ile birlikte 12- 16 Mayıs 2006 tarihinde İtalya, Lariona'da diyalog ortamında "öteki insanların Hıristiyanlaşmasını ele almak" ve "Hıristiyan olmayan bir ülkede İncil'i vaz etmenin ana hatlarını ortaya çıkarmak" üzere bir araya geldi. Bu toplantıya gözlemci olarak Müslüman, Budist, Hindu ve Yahudi temsilciler de davet edildi. Toplantı sonunda yayımlanan sonuç bildirgesine göre bir başka dine geçme özgürlüğü, kendi inancının propagandasını yapma serbestliği temel beşeri haklardandır. Buna karşın bir kişi, diğer insanları kendi inancına davet ederken onların haklarını ve dinî duyarlılıklarını ihlal etmemelidir. Yine onların hidayetini arzulamak, onur kırıcı saygısızlığa bürünen takıntılar haline dönüşmemelidir. Zira dinî özgürlük, başkasının inancına iftira etmek, onu karalamak veya alçaltmak için suiistimal edilemez. Bu yüzden diyalog süreçlerinde bir fırsat olarak dine davet mümkün olursa, gene de bütün şeffaflığıyla yapılmalıdır. Son olarak belgeye göre hiçbir inanç teşkilatı, çocuklar ve sakatlar gibi tehdide açık kesimleri hidayet adına suiistimal etmemelidir.²⁰

Gene de samimi ve dürüst bir diyalog, Hıristiyanlaştırıcı faaliyetler için Katolik Kilisesi'nin keşfettiği zorunlu çağcıl bir vasıta olduğundan²¹, İncil'i anlatma ve davet şeklindeki Hıristiyanlaştırma misyonuna hizmet edecek böyle bir karşılaşma süreci yardımıyla Kitab-ı Mukaddes, teslis, İsa'nın haça gerilmesi, yeniden dirilişi, yeniden gelişi, misyonun mahiyeti ve Tanrı ile insanın yakın ilişkisi gibi temel Hıristiyan öğretilerini başta Müslümanlar olmak üzere diğer din mensuplarına "doğru" ve "ilk elden" anlatmak mümkün olacaktır.²²

2. KATOLİK AGAPE TEOLOJİSİ İLE DİYALOĞUN SEVGİ MOTİFİ TAM BİR UZLAŞI İÇİNDEDİR.

Katolikler, girdikleri dinlerarası ilişkilerde fedakâr sevgiyi bilhassa insan sevgisini öne çıkarırlar. Zira Tanrı Sev-

gi'dir (I. Yuhanna, 4/8, 16). Katolik vesikalarından *Ad Gentes* (n. 2-5 ve 12) ile *Evangelii Nuntandi* (n. 26)'ye göre bu sevgi, Tanrı'nın kurtarıcı sevgisi olup Mesih'te tecelli eden ve tüm insanlığa iletilen ilahi sevgi önemli bir teolojiyi yani *Agape teolojisini* açıklığa kavuşturur. Bu sevgi, Kutsal Ruh vasıtasıyla dünyada aktif olarak tüm insanların arasında bulunur. Bu bakımdan Katoliklere göre diğer halklara yönelik misyonun beslendiği ana kaynaklardan biri olarak bu sevgi, her ortamda daima vurgulanmalıdır. Çünkü kilise, bu sevgiyi hayatın bir normu olarak tüm insanların kabul etmesi için çaba gösteren ilahi bir işarettir. Öyle ki Katolik Kilisesi için "Tanrı sevgidir" kutsal cümlesi, kiliseyi insanlarla diyaloga zorlayan emredici model ve etkendir. Bundan dolayı sadece Kilise, Tanrı'nın sevgisinin tüm insanlara yönelik olduğunu bildiğinden *bu gerçeği* yine onlara anlatmak da yalnızca kendisinin görevi olduğunun bilincindedir.²³ Neticede diyalog, Tanrı'nın zatına ait sonsuz ve kendini feda eden sevgisinin aynı zamanda Hıristiyan olmayan insanlık ailesini de kucakladığını göstermek isteyen Katolik misyon anlayışının tam ifası için şarttır.²⁴

Bu kanalı sürekli açık tutmak isteyen Papa XVI. Benedict, kendi papalığının ilk ensiklik mektubunu 25 Aralık 2005 tarihinde *Deus Caritas Est* (*Tanrı sevgi dolu hayr sahibidir*) adıyla agape'ye bizzat vurgu yaparak yayımlamıştır. Doğrudan dinlerarası diyaloga değinmeyen ama diyaloga giren kilise mensuplarını aydınlatan ve onlara donanım bahşeden Papa, diğer insanlara yönelik "hayr hizmetinde" bulunmalarını ister ve bunu diyalogun temel öncüllerinden sayar. Zira Kilise'nin tüm faaliyetleri insanın içkin hayrının peşinde olan bir sevginin en açık göstergesidir (*Deus caritas est* No: 19).²⁵ Bu mektubunda papa, Tanrı'nın insanlığın aleyhinde nefret, şiddet, intikamla yan yana gelemeyeceğini aksine insana gizemli gelen lütfekar yollarla sevgisini bahşedeceğini öğretir. Ona göre Hıristiyan *agape* anlayışı, insana ait ve onunla ilintili sevgi (*eros*) ile içkin bir bağa sahiptir. Ama gene de ona göre *eros*, mutlaka *agape* ile disipline edilip saf hale dönüştürülmelidir. Son olarak Papa, Tanrı'nın İsrail'i sevmesini, onu diğer milletlere üstün tutmasını bunun yanında tüm insanlığı de iyileştirici bir sevgiyle sevmesini uzlaşır görmektedir.²⁶

3. KATOLİK KİLİSESİ BELGELERİNDE DİYALOĞUN MÜKEMMEL İŞLEMESİ İÇİN TESLİS MODELİ ESAS ALINIR

"Her insanın kurtuluşunu dileyen Tanrı" [*deum qui vult omnes homines salvos facere*; I. Timoteus, 2/3], "biz insanlar yüzünden, gökten inen" İsa Mesih" (*propter nos homines et propter nostram salutem descendit de coelis*) ve "bizzat insanların inanca dönmesi için çok gerekli"

Kutsal Ruh (I. Korintoslulara, 2/14-16; 12/3; II Korintoslulara, 3/ 4; 4/6; Efesoslulara, 1/17-20; 3/14-19) teslis birlik-teliğiyle mükemmel, uyumlu bir diyalogo oluştururlar.²⁷

Buna dayanarak Katolik Dinler Teolojisi, Baba, Oğul ve Ruh'un uyumlu birlikteliğinden yani Teslis'in modelinden ilham alır. Katolikler için önemli bir gizem olan teslis, diğer insanlarla dostluk kurmak ve karşılıklı alışveriş işinde önemli ilhamlar vermek üzere sevgi dolu Hıristiyan hayatlarında sürekli dışa yansıtılır (DM, n. 22). Özellikle Kutsal Ruh'un tüm insanların kalplerini Hıristiyan hakikatlerine açıcı gizemli yollar inşa etmesi ve insanların bilinçlerinin derinliklerine nüfuz ederek, onlara daima eşlik etmesi, Hıristiyan diyalog tarafı için çok önemli bir modeldir. Bundan dolayı Katolik diyalog katılımcısı, diğer insanlarla karşılaşırken Kutsal Ruh'un gizemli varlığını hissetmeli ve alçakgönüllü ve saygılı bir şekilde başkalarına hizmet etmelidir.²⁸

4. KATOLİKLERE GÖRE DİYALOĞ, YENİ BİN YILA GİRERKEN "İSA MESİH'İN TÜM DÜNYA İÇİN MUTLAK KURTARICI OLUŞUNA" VE İNSANLARDAKİ İLAHİ GİZEMLİ FAALİYETLERE DAİMA VURGU YAPACAK ŞEKİLDE SÜRDÜRÜLMELİDİR.

6 Ağustos 2000 tarihinde İman Doktrini Kongregasyonu (the Congregation for the Doctrine of the Faith) başkanı olan ve günümüzde Papa XVI. Benedictus unvanını alan, *Neo-Thomist* gelenekten Kardinal Joseph Ratzinger, diğer *dinlerin hakikat iddiaları*, geçerlilikleri ile çoğulcu bir diyalog ortamında katı bir tarzda İsa'nın evrensel Rab oluşuna vurgu yapan *Dominus Iesus (Rab İsa)* adında önemli bir belge yayınlamıştır. Papa II. John Paul'un da tasvip edip yayınlanmasını istediği bu belgede Ratzinger, açık bir dille her diyalog ortamında geleneksel açıdan devam ettirilen Mesih'in teolojik misyonuna (kristoloji) hizmet etmesini ve her diyalogda Mesih'in mutlak kurtarıcılığına mutlaka vurgu yapılmasını ilan etmektedir. Kardinal, günümüzde İsa'nın kiliseye emanet ettiği misyonerlik görevinin *henüz tamamlanmaktan çok uzak olduğunu* açıkça belirtir. Ona göre kilisenin tüm ruhbanlarını ve dindarlarını, çağdaş çoğulcu kültür içinde imanın içeriğini düşünme ve diğer insanlara iletme görevi vazgeçilmezdir. İsa Mesih'in kendisi ve vahyi konusunda üretilecek her türlü noksan, sınırlı ve mükemmel olmayan ve İsa Mesih'in tamamlayıcı unsurunun gizemli olarak diğer dinlerde faaliyet içinde olduğunu savunan her hangi bir teoriyi kilise imanına aykırı olduğu için kabul etmeyeceğini açıklar. Böylece Ratzinger, bilhassa Katolik teologlarının, John Hick gibi çoğulculara kaymasını önlemek ister gözükmektedir. Zira o, açık bir dille Tanrı hakkındaki gerçekliğin,

mutlak olarak ne Hıristiyanlık ne de İsa Mesih yoluyla bilineceğini savunan bu yüzden tüm dinleri kapsayan çoğulcu ve küresel teolojiyi kabul eden liberal görüşlere şiddetle karşı çıkar. Kardinale göre İsa'nın kurtarıcı oluş karakterini sadece Hıristiyanlara mahsus kılmak, Hıristiyanlığın ortadan kaldırılması demektir. Çünkü ona göre Hıristiyanlık hala içerdiği mutlak evrensel hakikatler ile diğer geleneklerden ayrılmakta ve tüm insanları aydınlatmak istemektedir. O, buna dayanarak Katolik imanının güçlü vurgularla evrensel kurtarıcı Mesih inancına odaklandığını Kilisenin de bunu bir gizem olarak tüm insanlığa ulaştırması gerektiğini belirtir.²⁹

Ratzinger'e göre Kilise, tüm insanların kurtuluşu için gerekli bir araçtır. İsa'nın bedeni olan Katolik Kilisesi, mutlak kurtuluş aracı ve gizemidir. Kilisenin gizemli bedenine vaftiz kapısı yoluyla girmeyen ve formel olarak kilise içinde olmayan diğer din mensupları, belki kiliseye ait olmayan ama yine İsa Mesih'in gizemli faaliyetleri ve Kutsal Ruh'un ihsanı yoluyla aydınlanmaktadır. Bu derin ilişki, Baba Tanrı'nın ilahi planı içinde ve kilisenin misyonuna bağlı olarak karşılıklı olarak işler. Ratzinger, belgenin sonunda açık bir dille ilan eder ki Kilise'nin, mutlak kurtuluş yolu olduğunu reddetmek onunla beraber diğer dinler tarafından teşekkül ettirilmiş olan başka kurtuluş yolları düşünmek onun tamamlayıcılığa muhtaç olduğunu sanmak ve ona eşit derecede benzer yollar araştırmak Hıristiyan imanıyla tezettir. Bu noktada *dinlerarası diyalog*, kilisenin misyoner karakterine yardımcı hükmündedir ve kilisenin diğer insanlara misyonunu taşıırken kullandığı vazgeçilmez bir araç olarak tüm insanlara (*ad gentes*) yönelen kilisenin "işini kolaylaştırıcı" ve "kilisenin insanların lehine çalıştığını" gösteren en önemli eylemlerden biridir. Ancak ona göre *dinlerarası diyalogdaki eşitlik* ilkesi, ancak insanlık onuru bakımından bir eşitliği göstermektedir ve dinlerdeki öğretisel bir eşitliği kapsayamaz. Hatta bu eşitlik, İsa Mesih'in diğer din kurucularıyla eşitlik içinde oluşunu da göstermez. Kilise, bu bakımdan *diyalog* aracılığıyla öncelikle tüm insanların Rab İsa'ya kul olması için çalışmalıdır.³⁰

Diyaloğa verilen "bu misyoner tonlardan" sonra Papa II. John Paul, 6 Ocak 2001 tarihli *Novo Millennio Ineunte (Gelen Yeni Bin Yıl)* havarisel mektubunda Kilisenin yeni bin yıl (*millenium*) içinde sürdüreceği diyalog faaliyetlerine misyoner yön vermek istemektedir. Ona göre yeni milenyum, Mesih'in ışığına yeni bir açılmıdır. Bu ışığı herkes göremediğinden kiliseye düşen Mesih'in yansması olmasıdır. Zaten Mesih, "dünyanın ışığı" (Yuhanna, 8/12) olarak tüm öğrencilerinin de "dünyanın ışığı" (Matta, 5/14) olmalarını istemişti.³¹

Papa, dinlerarası diyalogu, *Hıristiyan imanına doğru yapılan büyük bir meydan okuma* görmekle birlikte II. Vatikan Konsili'ne sâdik kalarak onu sürdüreceklerini belirtir. Ona göre büyük jübileye hazırlık içinde geçen yıllarda öteki dinlere mensup insanlarla “sadece sembolik toplantılar” yapılmamış, aksine bütün açıklıkla diyalog ilişkisi de gerçekleştirilmiştir. Bu yüzden her şartta diyalog mutlaka devam etmelidir. Yeni bin yıla damgasını vuracağı beklenen kültürel ve dini çoğulculuk ikliminde diyalog, insanların kanını döken dinler arasındaki savaşları ortadan kaldıracak ve barışa kesin bir dayanak olacak öneme sahip olacaktır. Papaya göre *tek Tanrı'nın ismi, gelecek dönemde de barışın ismi ve barışa çağrı olacaktır.*³²

Papaya göre diyalog, bununla beraber dinî kayıtsızlığa dayanmamalıdır. Aksine Hıristiyanlar, içlerindeki ümidin şahadetini ötekilere taşımakla vazifelidirler.³³ Bu yüzden Hıristiyanlar, kimlik bunalımına girebilecekleri endişesi sebebiyle ötekilerin diyalogdan rahatsızlık duymasından dolayı asla ümitsizliğe kapılmamalıdır. Çünkü çok açık bir dille diyalog, *herkese yönelik olan bir hediye nin neşe dolu ilanından başka bir şey değildir.* Böylece diyalog, basit bir müzakere değil, Hıristiyanların yapmak zorunda oldukları bir vazifedir. *Kilise bu yüzden öteki milletler arasındaki misyoner faaliyetlerinden vazgeçmemelidir.* Bu misyon, milletlere Mesih'i ve onun mutlak kurtarıcılığını ilan etmektir. *Dinlerarası diyalog, bu bağlamda dinin öteki insanlara açıklanma görevinin yerini tam olarak alamaz ama dini açıklamaya yönelik bir gayret haline bürünür.*³⁴

Buradan hareketle papaya göre aynı zamanda öteki insanlardaki gizemli ilahi lütfun varlığını öğrenmek için kiliseye düşen görev, ötekileri dinlemekten, onlara soru sormaktan ve onlardaki Kutsal Ruh'un gizemli faaliyetlerine güvenmekten bıkmamasıdır. Bunlar sadece Hıristiyan hakikatinin teolojik olarak araştırması için gerekli temel prensipler olmayacak aynı zamanda onların kaynaklarına, dinlerine, felsefelerine, kültürlerine incek bir Hıristiyan diyalog anlayışı için de esas olacaktır. Nitekim papaya göre aynı beşer tecrübesi içinde her türlü olumsuzluk ve tezathığa rağmen *Tanrı Ruhunu* dilediği yere özgürce esmektedir.³⁵

Papa XVI. Benedict ise, halefinin ölümü dolayısıyla kardinallere ve kilise mensuplarına gönderdiği mesajında kendi özel misyonunu kadın erkek tüm insanlığın önünde İsa Mesih'in ışığının parlaması ve onlara doğru yolu göstermesi için çabalamak olduğunu ilan eder.³⁶ Papa, tıpkı selefi II. John Paul gibi hem Hıristiyanlar arasındaki birliğe yönelik çalışacağını hem de açık ve

samimi bir şekilde “hayatın anlamını” araştıran ama henüz bulamamış olan diğer dinlere mensup insanlara, “hayat”, “hakikat” ve “yol” (sırasıyla *vita, vera, via*) olan İsa'yı öğretmek için diyalogun elzem olduğunu açıklar.³⁷

Neticede İsa Mesih'in kilise açısından “bütün”, “mutlak otorite”, “ana gövde” “mutlak kurtarıcı” (*Christus totus, caput et membra*) oluşu ve onun bilhassa çağdaş teorik misyon ve dinler teolojileri için temel *paradigmatik model* ve *fenomenolojik arketip* (söylediği ve yaptığı Hıristiyanlarca sürekli tekrarlanan ve onları daima İncil'e göre entegre eden temel fenomen unsur) oluşu, dinlerarası ilişkilerde de vazgeçilmez gündemi oluşturmaktadır. Bu özel teolojik vurgularla tüm zamana yayılan Dinler Tarihi, kelimenin tam anlamıyla *dicta et facta deorum* (Tanrı hakkında beşerî söylem ve yapıtlar) olurken özel anlamda Yahudi- Hıristiyan tarihi bir tür kutsal kurtuluş tarihi (*heiligesgeschichte*) anlamına gelir.³⁸ Daha kısa bir dille, derin misyonlar yüklenmiş kurtuluş tarihi, İsa/Mesih merkezlidir ve küresel insanlık tarihindeki O'nun gizemli anlamı için diğer insanlarla yakın ilişkiler şarttır.³⁹

5. DİYALOĞ, BEŞERİ KÜLTÜRLERİN İRİSTİYANLAŞTIRILMASINDA HIZLANDIRICI BİR ROLE SAHIPTİR VE BU YÖNÜYLE MİSYOLOJİYE ANTROPOLOJİK AÇIDAN HİZMET EDER.

Katolik Kilisesinin resmi vesikalarındaki hakim bir başka söylem de diyalogun, kültürlerin Hıristiyanlaştırmasındaki etkin rolüdür. Zaten dinlerarası diyalogun misyon literatürüne girmesinden önce Hıristiyan misyonerler, kültür ve insanı daha iyi anlamak için çaba gösteriyorlardı. Diyaloga giren kiliseye göre dinlerle kültürleri birbirinden ayrı olarak düşünme alışkanlığı her zaman vardır. Ancak bazı dinler kendilerini dinî geleneklerin bütünü olmaya daha çok yakın görürler. Bir başka deyişle dinî gelenekleri dinin kendisi olarak algılayanlar da yok değildir. Kilisenin dünyadaki insanlara yönelik misyonunu kültürlere göre belirlemek üzere kullandığı *enkültürasyon* terimi kültürlerin artan rolüne yaptığı vurguyu göstermektedir. Enkültürasyon işinde, adetlerin, kültürlerin ve kültürlerin hatta sahiplerinin antropolojileri veyahut kendi dinlerine ait teolojileri hayati önem arzeder. Böylece tıpkı insan gibi kültürün de misyoloji içindeki merkezi yeri gittikçe daraltılmaktadır. Öyle ki her kültür, İsa'nın mesajını kucaklayacak çeşnilikte farklı konum ve güce sahip olduğundan, İsa'nın mesajı her insanın kültürel arkaplanına uygun olarak anlatılmalıdır. Nitekim Papa II. John Paul “kültürlerin Hıristiyanlaşması” yönünde teolojik çalışmalar yürütmek üzere *Consilium Pro Cultura* adında bir konsil kurmuştur. Çünkü

Katolik Kilisesi, *insanların meydana getirmiş olduğu kültürleri birer Hıristiyanlaştırma objesi ve insanlara daha kolay ulaşma yolları* olarak görmektedir.⁴⁰

Bir cesedin ruhu gibi cemiyete düzen bahşeden kültürlerin⁴¹ Hıristiyanlaşmasına özel önem veren Roma Katolik Kilisesi, sevgi ve barışa dayalı tüm kültürlerarası diyalog projelerini bütün açıklığıyla destekler. Papa II. John Paul, 1 Ocak 2001 tarihinde *Dünya Barış Günü* dolayısıyla yayınladığı mesajında “kültürleri, insanların icat ettiği ve onların hizmeti için var olan temel fenomenler” olarak görür. O, kültürlerin mükemmel olmasının, diyalog gibi birlikteliklerle mümkün olduğunu, bunun için insanlık ailesinin aslında tek oluşunun hatırlanması gerektiğini belirtir. Papa, mesajında diyalogu, sevgi, barış ve kültüre dayalı bir medeniyetinin inşası için önemli bir araç olarak kabul eder. Ona göre bu değerler, insanlık tarafından tümünden paylaşılmadığı müddetçe yeryüzünde istikrarlı bir barış sağlanamaz. Zira diyalog, kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik düzlemlerde başarılması gereken önemli bir idealdir.⁴²

Afrika'nın yanında Okyanusya ada ülkelerindeki yerel dinlerin enkültürasyonuna da özel önem veren Papa II. John Paul, 21 Kasım 2001 tarihli *Ecclesia in Oceania (Okyanusya'da Kilise)* adlı bir havarisel nasihat mesajı yayınlamıştır. Papa, bu mektubunda İsa Mesih'in mesajının Okyanusya'daki kültürlerine göre uyarlanmasını emreder. Ona göre Okyanusya, hem litürji (ayinsel teoloji) hem de dinî sembollerden faydalanma konusunda eşsiz kültürel söylemlere sahiptir. Söz gelişi İsa Mesih, İncil ve kilise fenomen olarak bu bölgede yaşayan Aborjinlere, Malenezyalılara, Polenezyalılara, Mikronezyalılara ve Maori halkına doğru bir şekilde sunulmalıdır. Tanrı oğlu olan İsa, bir çoban, büyük bir peygamber ve başrahtıdır. Okyanusya ülkelerindeki Katolik ruhbanlar ve ruhban olmayan dindarlar, bu halkların insanların kültürel değerlerine saygı gösterirken onlara gerçek Hıristiyan inancının şahitliğini yaparak anlatmalıdırlar. Bunun için enkültürasyon işlemi, İncil'in farklı yerel kültürlerle girmesinde ve onlarla kaynaşmasında etkili ve yavaş yavaş gelişen bir yoldur.⁴³

Böylece belli Hıristiyan değerlerin, farklı kültürdeki insanların anlayışlarına göre saflaştırılmasında etkin roller üstlenen enkültürasyon, hem İncil'e hem de İncil'in ilan edilip “hoşça karşılandığı” ve kabullendiği yerel kültüre duyulan saygıdan ortaya çıkar. Tarihsel açıdan Okyanusya'daki Katolik Kilisesi, buralara yerleşen göçmenlerin gayretleriyle filizlenip büyümüştür. Buralardaki yerli halklar, Hıristiyan kültürü yoluyla modern dünyaya daha hızlı uyum sağlamayı öğrenebilirler. Za-

ten Papaya göre gerçek enkültürasyon, İsa Mesih'in etekemiğe bürünmesi gizemidir. Tanrı, belli bir zaman ve mekan içinde kendini Mesih'te vahyederek doğru ve gerçek olarak Kendini anlatabilmiştir. İnsanlığın tarihinin derinliklerinden gelen İsa Mesih'in hikayesi, sadece kendi döneminin insanlarını ve onların kültürlerini kuşatmaz aynı zamanda her dönem ve kültürü kapsayacak genişliğe sahiptir.⁴⁴

Papaya göre Okyanusya'daki Kilise, enkültürasyonu başarmak için yerli halkların geleneksel dinlerine daha fazla ve daha doğru bir yöntemle nüfuz etmek için sağlıklı araştırmalar yapmalı ve böylece Hıristiyanlaştırmaya götürebilecek kapsamlı ve etkili diyaloglara girebilmelidir. Çünkü dine davet ve diyalogun her biri kendi yörüngesinde, kendi uygun unsurları ve gerçek normlarıyla Kilisenin Hıristiyanlaştırıcı misyonuna katkıda bulunmaktadır. Hem diyalog hem de dine davet, mutlak kurtarıcı gerçeklik olan İsa Mesih'in diğer insanlara iletmesinde önemlidir. Daha verimli bir dinlerarası diyalogun elde edilmesinde kilisenin, felsefe, antropoloji, Mukayeseli Dinler Tarihi, sosyal bilimler bilhassa çağdaş teoloji bilen uzmanlara ihtiyacı vardır.⁴⁵

Özet olarak Papa II. John Paul, 19 Şubat 2001 tarihinde Türkiye'de görev yapan Piskoposları yıllık görüş alışveriş toplantısı (*Ad Limina Apostolorum*) çerçevesinde Vatikan'da kabulü sırasında, “evrensel kiliseyle” bağını güçlendirmesi gereken Türkiye'deki Katoliklerin, episkopal konferansla görüşlerini paylaşmak maksadıyla zengin Türk kültürünü derinden incelemelerini ve bu kültürle daha yakından karşılaşmak için her seviyedeki sıcak temasların kesinlikle sürdürmelerini emreder. Papa, Türkiye'de bulunan ruhbanların, devlet yetkilileriyle kararlı ve sabırlı diyaloglarını sürdürmelerini isteyerek, Kilisenin böyle bir süreçle bir milletin hayatında gitgide artan bir oranda yer edinebildiğini hatırlatmaktadır. Ona göre kendi misyonunu hakkıyla yerine getirmek için Türkiye'deki Mesih'in Kilisesi'nin üzerine düşen, kesinlikle *Türk cemiyetine doğru bir şekilde nüfuz etmek olmalıdır*. Bu doğrultuda Türkiye'de bulunan Katolik Kilisesi, Tanrı kelamını ve diğer ayinsel metinleri “Türklerin anlayabileceği şekilde, doğru olarak tercüme etmeli” ve Türkiye'ye gelen rahip ve dindarların, bu ülkenin dilini, tarihini, adet ve kültürünü öğrenmelerine ve onların donanım kazanmalarına yardımcı olmak için iyi eğitilmiş olmalıdır.⁴⁶

Buna ilave olarak papa, ruhban olmayan Katolik dindarlardan, Türk halkıyla yakın işbirliğini, manevi hayatlarının ve kiliseye ait olma sorumluluklarının hiçbir yönünü ihmal etmeden sürdürmelerini ister ve böyle bir

donanımına sahip olan ruhban olmayan kişilerin, endişe duymadan ve kendi kabuğuna çekilmeden Türk milletinin her bir üyesiyle *hayat diyalogunu* yaşamalarını emreder. Ona göre Katolik dindarlar, iyi bir din eğitimi alarak sadece kendi Hıristiyan öğretilerini öğrenmemeli, aynı zamanda, dua hayatını, dindarlığı ve sosyal sorunları paylaşma azim ve kararlılığıyla içinde yaşadığı toplumda canlı bir maneviyat ve iman şahadeti tezahür ettirmelidir.⁴⁷

Papaya göre Türkiye’de görev yapan önder piskoposlar, gündelik hayatlarında İslâm ile karşılaşmakta ve ülkenin kültürüyle veya kişisel toplantılarla “sıcak diyaloglar” icra etmektedirler. Bu tür sıcak diyalogların sürmesini isteyen papaya göre kilise, gündelik hayatın her alanıyla yakından ilgilenmeli söz gelişi, çocukları bir araya getiren okullarda, mesleki ve sosyal hayatın türlü meşgalelerinde veya karşılıklı yardımlaşmalarla Türk insanıyla yakın temasa geçmelidir. Sonuçta ona göre Türkiye’de *hâlihazırda taraftar bulan ve iyice ikame edilen kurumsal diyalogların sürdürülmesi hayati bir konudur*. Hele Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne yaklaştığı bir dönemde bireyler ve kültürler arasında yeni yeni köprüler inşa etmek, İsa Mesih’in müjdesine şahitlik eden “açık işaretler” anlamına gelecektir.⁴⁸

Katolik Kilisesi aynı zamanda her dindarın dinî kültüründeki bayramları da takip etmekte ve diyalog konsili vasıtasıyla başta Müslümanların Ramazan bayramını, Hinduların Diwali bayramını ve Budistlerin Vesakh bayramını kutlayan mesajlar yayınlamaktadır. Söz gelişi 2000 yılı Ramazan Bayramı arifesinde yayınlanan mesajda konsil sekreteri Kardinal Francis Arinze, Hıristiyanların büyük jübile kutlamasına çok az bir zaman kala, Müslümanların da Ramazan Bayramı’nı idrak edeceklerini belirtmiş, iki tarafın da “ortak değeri” olan İsa Mesih’e vurgu yapmıştı. Bu yılın İsa’nın doğumunun 2000. yıldönümü olduğu için kendileri için önemli olduğunu zikreden Arinze, mesajında İsa Mesih’in Hıristiyanlar için önemini anlatan cümleler kullanır. Kardinaline göre İsa, aslında her iki taraf için ortak bir mirastır. Müslümanlar, *İsa’nın Tanrı iradesine tam teslimiyetini, hakikate şahadetini, alçakgönüllü oluşunu, sözlerini daima kontrol etmesini, hareketlerindeki adaletini, amellerindeki yapıcılığını, herkese karşı sevgisini, hata yapanları affetmesini ve insanlarla barış içinde olmasını Hıristiyanlarla birlikte paylaşabilirler*.⁴⁹ 2001 yılındaki Ramazan Bayramı mesajında ise diyalog konsili, 2001 yılı medeniyetler arasındaki diyalogu teşvik eden bir yıl olarak kabul edildiğini hatırlatmakta ve bunun kendilerine diyalogun temel dayanaklarını, neticelerini ve “insanlığın harmanlayacağı ürünleri” düşünme fırsatı vermesi

gerektiğinin altını çizerek kültürlerarası diyaloga vurgu yapmaktadır.⁵⁰

Roma Katolik Kilisesi, diyaloga girmekle aynı zamanda Müslümanlar başta olmak üzere diğer din mensuplarının diyalog yoluyla kendi özgün gelenek ve kültürlerinde Hıristiyanlar hakkında oluşturdukları fikir ve imajları düzeltmek isterler. Bu bilhassa Müslümanlar için İsa ve Hıristiyanlar hakkında bilgi kaynağı olan Kur’an ve Hadis gibi temel kaynakların “yeniden düşünülmesi”,⁵¹ “yeniden okunması”, “yeniden yorumlanması” ve daha radikal olarak “Hıristiyanlığa uygun hale getirilmesi” ve sonuçta İslami fenomenlerin yıkılıp “yeniden yapılandırılması” anlamına gelecektir. Ancak Müslümanlar bilmektedirler ki İslam’ın İsa portresi ile Hıristiyanlığın İsa portresi arasında kesin ve keskin farklılıklar bulunur. Her şeyden önce Müslüman kaynaklarındaki Hz. İsa(AS), Hz. Meryem, İncil, Havari gibi fenomenler, tarih içinde “zorla İslâmlaştırılmış” Hıristiyan değerleri değil, aksine Hıristiyanlar tarafından üzerine “Hıristiyanlık maskesi” geçirilmeye çalışılan İslâmî fenomenleridir.

Papa XVI. Benedict, dinleri ve kültürleri aynı kategori içine sokmak ve diyalogun artık kültürlerarası boyutuna vurgu yapmak istemektedir. Nitekim o, 15 Şubat 2006’da Vatikan’ın Müslümanlarla diyalogundaki en mahir kişisi olan Papalık Dinlerarası Diyalog Konsili başkanını Başpiskopos Michael Louis Fitzgerald’ı Mısır’a büyükelçi ve Arap Birliği delegesi olarak atayıp, diyalog konsilini şimdilik Papalık Kültür Konsili ile birleştirmiş, başkanlığına ise kültürel ilişkiler uzmanı Kardinal Paul Poupard’ı tayin etmiş ve diyaloga iki temel unsurla dinamizm ve yön vermek istemişti; kültür ve siyaset/diplomasi,⁵² Zaten Papa, Hıristiyan kültürünü modern seküler dünyanın diline uygun hale dönüştürecek, onu her alanda etkin kılabilecek güçlü düşünürlere ve diplomatlara sahip olmak gerektiğini sürekli vurgulamaktadır. Bundan dolayı onun için diyalog, sırasıyla dinler, kültür ve akıl-girişilen bir dönüşüm sürecidir. Zira sekülerleşmiş akıl, tek başına dinlerle doğru bir diyaloga giremez. Buna karşın Tanrı kategorisini dışlayan bir karşılaşma türü, kültürlerin çatışmasına götürür.⁵³

6. DİNLERARASI DİYALOG, KATOLİKLER İÇİN AKADEMİK BİR EKŞERSİZ, AMACI OLMAYAN FELSEFİ VEYA TEOLOJİK BİR TARTIŞMA DEĞİL, MİSYOLOJİK BİR İFADEYLE TANRININ KURTARICI PLANINA (ECONOMIA DIVINA SALVIFICA) AİT BİR UNSURDUR.

Roma Katoliklere göre sosyal hizmeti ve beşer hürriyetini desteklemeden, İsa’ya daveti icra etmeden, litürjik iba-

det, tefekkür, ekümenizm ve dinlerarası diyaloga imkan vermeden İsa Mesih'e iman tam olarak yerine gelemez.⁵⁴ Her türlü entelektüel ve pragmatik emelin ötesinde olan "dinlerarası diyalog, iman hayatının marjinal bir parçası veya onun dışında bir şey değil, tamamen onun odağındaki bir elemandır."⁵⁵ Bu yüzden diyalog, Katolik misyonunun her formunu ve yönünü destekleyici bir araç haline bürünmelidir.⁵⁶ Temel hedef, düşkün ve fakirlerin yanında daima olmak üzere haça gerilmiş Mesih'in kurtarıcı kollarıyla buluşturmadır.⁵⁷

7. DİYALOG, GÜNÜMÜZDE GİTTİKÇE KARMAŞIK STRATEJİLERE YÖNELEN KATOLİK MİSYONU İÇİN GEREKLİ YAPI TAŞLARI ÜRETECEK ÖZELLİKLERE VE ÇEŞİTLİLİĞE HAİZDİR.

Papa II. John Paul, yeni bin yıla girerken Katolik diyalog anlayışının teolojik (misyoner) temellerinin iyice sağlamlaştırılmasını bizzat emretmektedir. O, 29 Kasım 2002 tarihinde Urbaniana Üniversitesi'nin 375'nci kuruluş yıldönümünde yaptığı konuşmada, dinlerarası diyalog konusuna mutlaka misyon teolojisi, kristoloji (Mesih bilimi) ve eklesiyoloji (Kilise bilimi) açısından yaklaşılmasını ister. Bu üçlü saç ayağı ona göre diyalogun Katolik anlam kazanması için elzem faktörlerdir. Yine ona göre akademisyenler, diyalog gibi önemli araştırma alanıyla uğraşırken mutlaka Halkları Hıristiyanlaştırma Kongregasyonu ve Papalık Dinlerarası Diyalog Konsili'nden destek almalıdırlar.⁵⁸

Bu bağlamda olmak üzere, 1 Kasım 2002 tarihinden 15 Şubat 2006'a kadar Papalık Dinlerarası Diyalog Konsili'nin başkanlığını yürüten Başpiskopos Michael L. Fitzgerald ise yeni milenyumda konsile yüklenen dört önemli görevden bahsetmektedir; 1. Diyalogla ilgili konularda kilise ruhbanlarını eğitmek ve ruhban olmayanlar dahil tüm kilise üyelerine bu konuda yol gösterici tavsiyeler vermek. 2. Farklı din mensupları arasında daha fazla yakın ilişkiler tesis edecek ortamlar hazırlamak. 3. İnsan onur ve değerini artırıcı bilimsel araştırmalar yapılmasını teşvik etmek. 4. Her din mensubundan diyalogla ilgilenen kişilerin yetişmesini ve küresel bir "diyalog kültürünün" oluşmasını sağlamak.⁵⁹ Fitzgerald, Kilisenin geçen onlarca sene içinde sadece kendi bünyesinde temel yapı taşları oluşturmadığı aynı zamanda başta Müslümanlar olmak üzere diğer din mensupları arasında bir diyalog kültürünün ve nitelikli diyalog aktörlerinin ve ortaklarının ortaya çıkması için de gayret gösterdiğini ve gelecek açısından ümit dolu meyveler aldıklarını aktarır.⁶⁰

Diyalogun diğer bir önemli aktörü olan *Papalık Halkları Hıristiyanlaştırma Kongregasyonu*'ndan Jozef

Tomko ise 17-20 Ekim 2000 tarihinde Roma'da yapılan *Uluslararası Misyonoloji Kongresi*'nin açılışında yaptığı konuşmada Katolik Kilisesi'nin, diğer dinlerle diyalogunun yeni bin yıl içinde de Hıristiyanlaştırıcı özelliğini kesinlikle koruyacağını; Tanrı'yı ve O'nun Müjdesi'ni tüm insanlığa var gücüyle açıklamaya devam edeceğini, insanların zengin manevi kültür ve geleneklerini öncelikli ilgi alanı olarak kabul etmeyi sürdüreceğini belirtir. Tomko'ya göre diğer dinler, Hıristiyan inancının açıklanmasında hayati öneme sahiptirler. Bu sebeple diyalog esnasında misyonun kalbi olan Mesih'in kurtarıcılığını anlatmaktan vazgeçmek asla mümkün değildir. Buradan hareketle farklı dinlerle yapılan her hangi bir diyalog ortamında Hıristiyan inancı karşı tarafa iyice öğretilmeli, kavratılmalı ve bu süreç sırasında mümkünse kurtuluşun gerçekleşmesi sağlanabilmelidir.⁶¹

Bu yönde Papa II. John Paul, 28 Haziran 2003 tarihli *Ecclesia in Europa* (Avrupa'daki Kilise) isimli havari sel tavsiye mektubunda, -tıpkı diyalogun diğer yeni Hıristiyanlaştırıcı yöntemler gibi- İncil'in diğer insanlara ilan edilmesinde derin ve kabul edilebilir bir şart olduğunu belirtir. O, bilhassa Yahudilik ve İslam ile diyalogun, karşılıklı anlayış, zenginleşme ve bilgi alış verişinde geçen bir vasıta olarak algılanmasını ister. Ona göre dinlerarası diyalog, *diğer halklara yönelik misyon (missio ad gentes)* işiyle asla tezatlık içinde değildir. Aksine diyalog, böyle bir misyon ile yakın ve özel ilişkiler içindedir ve misyonun ifadelerinden birini oluşturmaktadır. Bu yüzden Avrupalı Hıristiyanların, her türlü dinî kayıtsızlıktan kaçınarak başta Yahudiler ve Müslümanlar olmak üzere tüm diğer din mensuplarıyla çekinmeden diyaloga girmesi gerekmektedir.⁶²

Yine Papa II. John Paul, *Redemptoris Missio* adlı belgesinin yayınlanmasının 10. yıldönümünde (7 Aralık 2000) düzenlenen sempozyuma yolladığı mesajda, Mesih'in uygun ortamlar gözetilerek tüm insanlara ilan edilmesinin ve onun sevgisinin tüm insanlara pratiğe dökülüp tecrübe edilmesinin, kilisenin misyon faaliyetlerinin yapı taşında bulunduğunu belirtmektedir.⁶³

Papa, 24 Ocak 2002 tarihinde İtalya Asisi'de barış için dua günü toplantısında ise 11 Eylül terör saldırısından sonra dinlerarası barış, adalet, hoşgörü ve affedicilik gibi değerleri daha fazla tesis etmek ve dünyadaki şiddet ve savaşın durmasını temin etmek için böyle bir toplantı düzenlediğini açıklar. Papa, hazır bulunan tüm inanılardan ve diğer din mensuplarından evlerine dönerken barış kuzusunu yani İsa Mesih'i sahiplenmelerini ister. Çünkü papaya göre dünyanın, onun sönmez ışığına şiddetle ihtiyacı vardır.⁶⁴

Böylece Katolik Kilisesi, diğer din mensupları arasındaki karmaşık bileşenlere sahip diyalogun⁶⁵ yerleşmesi ve gelişmesini sağlamada ve küresel bir diyalog kültürünün oluşmasında rol oynayacak veya vesile olacak hatta diyalog yolunu sahiplenecek uzman kişileri, cemaat önderlerini, din adamlarını, önemli sivil otoriteleri ve her türlü inisiyatifini desteklemektedir. Bu doğrultuda çağdaş Katolik misyonu, karmaşık bileşenlerden oluşan ve sürekli yenilenen gerçekliklere açıktır. Bu durum, sanki bir binanın farklı bölümlerini inşa etmeye benzer. Onun temel unsurlarından her zaman bahsetmek mümkündür. Zira misyon her Hıristiyan dindarın hayatında varlığını sürdüren ve canlı olan bir şahadeti gerektirir. Aynı Hıristiyanın, kendini insanlığa hizmet ve sosyal gelişmenin lehine yürütülecek faaliyetlere adanması, fakirlikle mücadele etmesi bu misyonun ayrılmaz parçalarıdır. Bu yüzden diyalog, Katolikleri diğerleriyle buluşturan bir ortam olarak ortak beşeri endişelerin çözümünde ve hakikatlere onların da ulaşması için birlikte yürümede bir vesiledir. Bu ortam sağlandığı zaman, İncil'in müjdesinin açıklandığı ve onun hayat ve kültür için öngördüğü neticelerin analiz edildiği bir atmosfer kendiliğinden meydana gelebilecektir.⁶⁶ Zaten Katolikler için diyalog kesinlikle taktiksel endişelerden veya ben-merkezli menfaatlerden ortaya çıkmaz, aksine ana prensipleri, teolojik gerekleri ve tevekkül isteyen belli prensipleri gerektiren karmaşık bir misyoner faaliyettir.⁶⁷

8. DİYALOĞ, MİSYONUN İLAN EDİCİ (PROCLAMATION) BOYUTUNA ÖNEMLİ KATKILAR SAĞLAR

Roma Katolik belgelerine göre Kilisesi'nin Mesih'i tüm insanlığa ilan etmesi (proclamation) ile tüm misyoner unsurlarıyla birlikte "diyaloga dalması" arasında *her hangi bir tezat* da yoktur. Bunun yerine kilise, halklara yönelik (*ad gentes*) misyonu bağlamında her ikisi arasında bir ilişki bulmak için sürekli çaba göstermektedir. Öyle ki bu iki unsur, hem birbirleriyle yakın bir bağ içinde olmalı hem de temel farklılıklarını korumalıdır. Bu yüzden bilhassa Papa II. John Paul'un *Redemptoris Missio* belgesine göre bu ikisi arasında bir karmaşa veya aynılık durumu yoktur.⁶⁸

Papa IV. Paul, *Evangelii Nuntandi* adlı havariyel mektubunda ise Kutsal Ruh'un hem İncil'i ilan edenlerde hem de kendisine ilan edilen diğer din mensuplarında "aktif ve dinamik" olduğunu açıklar.⁶⁹ Hatta Kutsal Ruh, Hıristiyanlaştırma işinde ve ilanının her safhasında "önayak olur" ve "yol açıcı" görev yapar. Yine Kutsal Ruh, katılımcılara sadece doğru sözleri ilham etmekle kalmaz aynı zamanda bütün gönüllerin Mesih'e açılmasını da sağlar. Bu yüzden dini ilan işi, öncelikle insanın

kendi kurtuluşuna yönelik bitmez doğal hevesine verilen başlıca Kilise yanıtıdır.⁷⁰

Neticede Roma Katolikleri, diyalogu artık kendine ait dinî bir görev (ministry) olarak gördüklerinden, İsa Mesih'i tüm insanlara ilan etmek için diyalogu kullanırlar. İsa'nın yolunu ve havariyel kilisenin ilan tarzını gönülden benimseyerek izleyen Katolikler, diyalog yoluyla İncil mesajını öteki insanlara duyurmak için formüle etmek isterler. Bundan dolayı ilanda nispiyet şarttır. Söz gelişmelerine göre Yahudilere İncil'in ilan edilmesi Eski Ahit'in şahitliğine göre (*secundum scripturas*) olması gerekirken,⁷¹ uzak doğu dinlerine mensup insanlar için İncil'in ilanı, "dönüştürücü mesajlar" şeklinde olabilmelidir.⁷²

9. KATOLİK RUHBANLAR, MAHALLİ, BÖLGESEL VE KÜRESEL ANLAMDA MİSYONLARINI İFA EDERLERKEN DİYALOĞA UYGUN VE HAZIR OLACAK ŞEKİLDE HEM DİNLERLE HEM DE DİYALOĞLA İLGİLİ TEMEL FORMASYONLARA SAHİBİ OLMALIDIRLAR.

Papalık Dinlerarası Diyalog Konsili (PCID), aynı zamanda ruhbanların diyalog konusunda daha etkin olmaları maksadıyla formasyon kursları düzenlemekte ve mahalli kiliselerin isteklerini karşılamayı amaçlamaktadır. Öyle ki piskoposlar Ad Limina ziyareti dolayısıyla Roma'ya geldiklerinde onların diyalog tecrübelerini ilk ağızdan duymak istemekte ve uygun projeler üretmektedir.⁷³ Daha özel olarak bu amaç doğrultusunda PCID, dünyanın pek çok yerinde faaliyet gösteren piskopos konferanslarının diyalog konusundaki yerel fikirlerini değerlendirmek ve onları daha dinamik olarak diyaloga katılımcı yapmak maksadıyla 10 Nisan 2001 tarihinde *Diyaloğun Ruhaniyeti* adlı bir doküman yayınlamıştır. Dönemin konsil başkanı Arinze, 3 Mart 1999 tarihinde her bir piskopos konferansına özel bir mektup yazarak şu sorulara cevap vermeleri istenmiştir: 1-Kendi ruhbanlık bölgenizde, kendi mahallenizde veya kendi ülkenizde yaşadığınız dinlerarası tecrübeniz nedir? 2- Diyaloga girerken ne gibi büyük zorluklarla karşılaşmaktasınız? 3- Sizce böyle bir diyalogun meyveleri neler olabilir? 4- Diğer din mensuplarıyla ilişkiye girmek Hıristiyanların maneviyatına nasıl etki edebilir? 5- Sizce bu mektubun en önemli yeri nedir? Sizin üzerinde durmasını istediğiniz veya ruhaniyet diyalogu belgesine girmesini istediğiniz bölümler nelerdir? Sonuçta bu kurumlardan 23 tanesi cevap yollamıştır. Daha sonra bu yanıtlar konsilin kurduğu özel bir komisyon tarafından değerlendirilmiş ve dokümana son şekli verilmiştir.⁷⁴

Zaten diyalog konsili, dünya üzerindeki pek çok Katolik teşkilatının (*Roman Curia*) adeta genel bir diyalog

görüşü olarak bu dokümanı oldukça önemsemektedir. Bu belgede görüş bildiren pek çok piskopos, “bizzat misyon topraklarından” gözlemlemektedir ki *dünya üzerinde iman ve duygu alanında büyük değişimler yaşanmaktadır*. Belgeye göre Katolik piskoposlar, kişisel tecrübelerine dayanak dinlerarası diyalog konusunda gittikçe artan bir oranda kurumsal gelişmeler yaşadıklarını ve diğer din mensuplarıyla ilişkilerinde bu kurumlardan azami olarak faydalandıklarını düzenli olarak rapor etmektedirler. Hatta diyalog konusunu daha düzenli hale getirmek için piskopos konferanslarının yetkili organlarından olan Ökumenik ve Dinlerarası İlişkiler için Piskoposlar Komitesi (BCEIA) adlı birim, kendi bünyesi içinde dinlerarası diyaloga dair bir alt komite kurmuştur. BCEIA, bu alt komite yoluyla piskoposların bağlı buldukları ülkeler bazında Katolik dünyasının yerel diyalog programlarını koordine etmek ve daha özgün ve daha fazla enkültüre edilmiş bakış açıları sunmak için teolojik katkılar sağlamak istemektedir. Buna bağlı olarak bu alt komite; a. Müslümanlar, Budistler, Hindular ve yerli halklar başta olmak üzere tüm diğer din mensuplarıyla yapılan dünya çapındaki diyalog faaliyetlerini yıllık olarak BCEIA’ya özel raporla değerlendirmektedir. b. Ruhbanların dinler, dinlerarası ilişkiler ve diyalog konularında eğitilmelerini yakından takip etmekte ve onlara diyalog gündemi belirlemede ve ortaya çıkan zorlukları aşmada önemli yardımlar sunmaktadır. c. Dinlerarası diyalog ve dinlerle ilgili önemli konularda BCEIA tarafından istenen cevapları, değerlendirmeleri ve gerekli malzemeleri temin etmektedir. d. Dinlerarası diyalogu ve dinlerarası anlayışı teşvik eden etkili programlar için yeni ve yapıcı metotlar geliştirmektedir. Söz gelişi bu amaçlar doğrultusunda çalışan Filipinlerden gelen bir rapor açıkça göstermektedir ki Filipinler’deki ruhban birimleri, o yerin Müslüman âlimleriyle ortak bir diyalog forumu kurmuş ve bu forum, doğrudan Dünya Barış Federasyonu’na üye olarak küresel boyut kazanmıştır.⁷⁵

Nitekim pek çok Katolik grup (söz gelişi yerel Cizvit merkezleri, Scarboro Yabancı Misyonu gibi), yerel din mensuplarıyla iyice diyaloga girmiş durumdadırlar. Her kilise kurumu, kendi kuruluş perspektifinden diyaloga değişik katkılar sağlamaktadır. Kilise, ayrıca açık bir dille ruhban olmayan Hıristiyanların da kurumsal veya kurumsal olmayan bir tarzda, ruhbanların yanında diyaloga aktif olarak katılmalarını istemektedir. Öyle ki Hong Kong’dan gelen bir raporda yerel Katolik Kilisesi, “*diğer insanlarla diyalog yaparken İsa Mesih’in Müjdesi’ni açıklamaktan korkulmamasını*” bildirirken Nijerya’daki yerel kilise ise birçok siyasi nedenden dolayı resmi olmayan diyalog faaliyetlerinin nispeten daha ve-

rimli geçtiğini rapor edecektir. Hatta Nijerya cemaati, bu tür gayr-ı resmi diyalog faaliyetleri yoluyla Müslümanlarla veya diğer yerel din mensuplarıyla daha rahat İncil’in özünü paylaştıklarını açıklamaktadır.⁷⁶

Yine dokümana göre yerel Katolik kiliseleri, aynı zamanda yeni okullar açmakta ve buralarda farklı din mensupların öğrenim görmelerine imkan sağlamaktadırlar. Öyle ki buraya giden öğrenciler, *İncillerden gelen verimli değerleri eğitim atmosferinde almaktadır*. Hatta bu okullar, dinlerarası diyalogun kilisenin Hıristiyanlaştırıcı misyonunun bir parçası olması gerektiğini açıkça göstermektedirler.⁷⁷

Toplanan bu bilgiler ışığında Papa II. John Paul, 16 Ekim 2003 tarihli *Postarıs Gregis* adındaki ruhbanların görevleri hakkındaki havariyel tavsiye mesajıyla daha genel olarak dünyanın her yerindeki piskoposların, buldukları bölgelerdeki farklı kültürlerle yakın diyaloglarını sürdürmelerini, barışın tesisi, ihtilafların ortadan kaldırılması ve uyumlu bir cemiyetin meydana gelmesi için diğer din mensuplarıyla diyalog faaliyetlerini kesmemelerini ister. Katolik okulları desteklemelerini ve buldukları ülkelerdeki sivil yetkililer ve kurumlarla yakın temas içinde olmalarını salık vermektedir.⁷⁸

Gene de son zamanlarda Katolik ruhbanlar gönderdikleri raporlarda birçok Katoliliğin diyalogun, misyonun ve imanlarının bir parçası olduğunu hatta diyalog ile ekümenizm arasındaki farkı hala tam olarak kavrayamadıklarından şikayet ederler. Raporlara göre, Afrika yerlilerine yönelik fiili misyoner tavır, temelde paganlıktan vazgeçirmek olup ideal enkültürasyon fikri, hala tam olarak uygulamamaktadır.⁷⁹

Diyalog konsili (PCID) başkanı Fitzgerald ise bu konudaki akademik yöne, yani ruhbanların formasyon kazanmasında Katolik üniversitelerin büyük önemine parmak basmaktadır. Ona göre söz gelişi Gregoriana Üniversitesi’ne bağlı Misyojoloji Fakültesi, ruhbanların Yahudilik, İslam, Budizm, Hinduizm, Çin dinleri ve Geleneksel Din anlayışları konusunda akademik programlara olup bu resmi dersler aynı zamanda misyoner kimlikteki ruhbanların diyaloga girerken işlerini kolaylaştırmaktadır. Ona göre tüm Katolik üniversiteleri de İsa Mesih’in büyük işini Dinler Tarihi ve insanlığın manevi evrimi bağlamında araştırmak ve onu akademik bir dille sunabilmek zorundadır.⁸⁰

Katolik Kilisesi, üniversitelerde Dinler Tarihinin öğretiminin diyalogun işlevsel olması için hayati olduğunu iddia eder. Kiliseye göre Dinler Tarihinin temel amacı, diğer dinleri objektif olarak anlamak, öteki dinlere say-

gıda kusur etmemek, onlara inananlar için değerlerini ortaya çıkarmak, bağlamsal anlamlarını belirginleştirmek, diğer din mensuplarına sevgiyle yaklaşmak, onların Katolik imanını tam olarak anlamasını sağlamak ve buna karşılık Katolik imanını güçlenmesine bilhassa Ruhbanlara akademik katkılarda bulunmaktır. Dinlerle ilgili misyon teoloji üretmek için Dinler Tarihi disiplini bilhassa genel antropoloji, hermenötik, sosyoloji ve fenomenolojiyle interdisipliner ilişkiler içinde olmalıdır.⁸¹

WCC MİSYO- POLİTİĞİNDE DİYALOĞA YER ARAMA ÇABALARI

Dünya Kiliseler Konseyi (WCC), daha önceki küresel Protestan misyoner konferanslarının yerini almak üzere 1948'de Amsterdam'da kurulan ve çoğunluğu Protestan kiliselerin oluşturduğu ama Rusya, Romanya, Bulgaristan, Polonya, Yunanistan ve Kıbrıs Rum Kilisesi gibi Ortodoks kiliselerin de üyesi olduğu,⁸² Katolik Kilisesinin daimi gözlemci bulundurduğu, en az Katolik kilisesi kadar dinlerarası diyaloga önem veren küresel etkiye sahip bir diğer Hıristiyan yapısıdır.⁸³

Dünya Kiliseler Konseyi (WCC), 4- 19 Haziran 1968 tarihlerinde Upsala'daki IV. genel kurul toplantısında üye kiliselerin modern çağda karşılaştığı problemlere çözüm yolları bulmayı amaçlamıştı. *Misyon ve Evangelizm Çalışmaları* adlı komisyon, kilise misyonu ve Hıristiyanlaştırma işlerinin yeniden değerlendirilmesi ve aktüel hale getirilmesine dair hayati kararlar almıştır. Bunların en önemlisi, kilisenin öteki dinler ve ideolojilerle diyaloga girmesinin gerekliliği olmuştur.⁸⁴

WCC, yalnızca bir sene sonra 1969 Cartagny toplantısında diyalogun Hıristiyanlaştırıcı misyoner tarafının korunması gerektiğini emretmiş 1970 yılında yapılan ilk dinlerarası diyalog toplantısında ise bizzat katılımcı Endonezyalı Müslümanlar tarafından, Hıristiyan katılımcılar diyalog esnasında gizlice misyonerlik yaptığı iddiasıyla ciddi olarak suçlanmıştı. Bundan dolayı WCC'nin 1977 Chiang Mai konferansında üye Kiliseler, diyalogda amaçlanan asıl Hıristiyanlaştırıcı unsurun, zorla dine çevirme (proselitizm) değil iman şahadeti olması gerektiğine karar vermiştir. Ancak gene de WCC'ye üye bazı radikal evanjelik gruplar, 1983'deki Vancouver konferansında bu gibi dinlerarası karşılaşmalarda Hıristiyanlaştırma ve misyoner yönlerinin sürekli eksikliğinden yakınmışlardır.⁸⁵

Yeni bin yıla girerken dini gelenekleri (dinleri) *Tanrı'ya giden Manevi Yolculuklar* olarak gören⁸⁶ WCC, öncelikli iş olarak misyon- diyalog ilişkisinin ortaya çıkarılmasını sağlamak gayesiyle 2000 yılı içinde merkez

komitesine bağlı olarak çalışan bir Dinlerarası Diyalog Danışma Grubu oluşturmuştur. Bu grup ilk toplantısını 2000 yılının Nisan ayında Kahire'de yapmış ve her üye, kendi ülkesi veya bölgesinin dinlerarası durumu konusunda gruba bilgi sunmuştur. Bu grup aynı zamanda dinlerarası diyalogun önemi ve onun gündemi konusunda şu önemli kararları almıştır: A- Diyalogun güvenilirliği, içkin olarak onu başlatanların cemiyetteki güven artırıcı rollerine bağlıdır. Sosyo-politik şartlara dayanan güç ilişkileri sık sık diyalogun gündemini kurmada ve tarafları tanımlamada kararlı rol oynarlar. Bu bağlamda WCC, diyalogun anlamı, odağı ve öncelikleri konusundaki araştırmaları desteklemelidir. B- Diyalogun ana saticileri ve onların misyoner kimlikleriyle ilgili temel sorular, üye kiliseler için hala hayati önemde olmayı sürdürmektedir. Bu yüzden diyalogda yaşanacak hayal kırıklıklarıyla katılımcılardaki şüphecilik aynı öneme sahiptir. C- Diyalogun katılımcılarının kültürel kimlikleri, katılımcıların cinsiyetleri ve milli endişeleriyle ilgili sorunlar, ciddiyetle çözümlenmelidir. D- Dil, medya ve diğer iletişim araçlarından faydalanmak diyalogun gündemini belirlemede gereklidir.⁸⁷ Böylece WCC, meydan okuyucu, modern krizlere sevk edici dinî çoğulculuk ortamında misyoner Hıristiyan kimliğinin korunmasını ve diyaloga uygun ortamlarda doğru bir şekilde anlayıp, anlatabilmeyi üyelerine tavsiye etmektedir.⁸⁸

Aynı şekilde WCC'e bağlı alt birimler olan, *Dünya Misyonu ve Hıristiyanlaşması Konferansı ve Dinlerarası İlişkiler ve Diyalog Ofisi*, 2003- 2004 tarihlerinde İsviçre, Cenevre'de ortaklaşa düzenledikleri danışma toplantılarından sonra "Dini Çoğulculuk ve Hıristiyan'ın Kendini Anlaması" adlı çok önemli bir belge yayımladı. Bu belge, genel olarak çoğulculuğun meydan okuması karşısında Hıristiyan inancının temel bağlamları kaybetmemesi için diğer din mensuplarıyla yakınlaşmayı, konunun pastoral ve ekümenik boyutlarını sürekli yenilemeyi, Tanrı'nın lütfedici konukseverliğinin tüm insanları kuşattığı ve mutlaka bu konukseverliğe onların davet edilmesi gerektiği ve diyalog süreçlerinde ruhani bir değişimin gerçekleşmesi için şartların oluşturulmasını vurguladı.⁸⁹

1. WCC'YE MENSUP MİSYONERİN DİĞER İNSANLARLA ÇOĞULCU ORTAMLARDAKİ KARŞILAŞMASI KESİNLİKLE "DİYALOĞ YOLUYLA" OLMALIDIR.

Katolik inisiyatifinde başlayan ve teolojik anlam kazandırılan dinlerarası diyalog konusunda kuruluşundan itibaren bir müddet tereddüt geçiren WCC, ilk önce 1968 yılında Upsala'da dördüncüsü yapılan genel kurul toplantısında, *bir Hıristiyanın diğer dinlere mensup veya*

herhangi bir dine iman etmeyen insanlarla karşılaşmasının kesinlikle diyaloga dayalı olması gerektiği vurgularak ilk kez diyalogu misyonerlik ajandasına almıştır. Buna göre öteki insanlarla yapılacak bir diyalog, İsa Mesih'in eşsiz oluşunun reddedilmesi veya Mesih'e iman etmekten vazgeçilmesi anlamına gelmemelidir. Aksine Hıristiyan bir kimse, diyaloga girerek hem bizzat öteki insanlarda yakından şahitlik edeceği insanlığın Tanrı karşısındaki zayıflığını ve günaha düşmesini paylaşıp ibret alacak, hem de kilisenin topluma hizmeti konusunda bulduğu yeni ve modern imkanları, onlarla ortak kullanma fırsatı yakalayacaktır. WCC, bu toplantıda diyalogun Hıristiyan inancına meydan okuduğunu kabul etmekle birlikte, *İsa'nın genelde diyalog yöntemiyle ötekilerle konuştuğundan yola çıkarak böyle bir karşılaşmanın "kutsal metinlere uygunluğunu"* savunmaktadır.⁹⁰

2. DİYALOĞ, MİSYONUN İLK SAFHASI OLUP KARŞI TARAFI HİRİSTİYANLIĞA ANLAMAYA HAZIRLAYAN İLK ADIM HÜKMÜNDEDİR.

1970 yılında yayınlanan WCC İcra Komitesi belgesine bakılırsa o dönemde bile diyalogun misyon içindeki yeri hala muğlaklığını korumaktadır. Belgeye göre gerçek bir dinlerarası diyalog, sadece dine dönüşü (hidayeti) hazırlayıcı değil aynı zamanda Hıristiyan tarafın diğer din mensupları hakkındaki korkusunu ve güvensizliklerini gideren bir ilişki olarak birlikte yaşamı ve birlikte hareket etmeyi de kapsayan bir süreçtir.⁹¹ Misyonerler diyaloga dayalı karşılaşmalarla daha fazla misyoner kimliklerini öne çıkarmak buna göre hazırlık yapmak isterler. Söz gelişi Ortadoğu'daki misyonerler, diyalogun hazırladığı sükunetli ortamlarda Kitab-ı Mukaddes'i Arapça'ya çevirirler ve Tanrı'nın yaşayan Ruh'unun insanlara ilham edildiği yerler olan okullar, Üniversiteler ve hastaneler inşa ederler.⁹²

3. DİNLERARASI DİYALOĞ, WCC'YE ÜYE (PROTESTAN VE ORTODOKS) KİLİSELERİN SİSTEMATİK OLARAK DİĞER KÜLTÜRLERLE SOSYAL BİR ORTAMDA KARŞILAŞTIKLARI "ŞAHADET" DİYALOĞUDUR.

WCC, 1971 yılında Addis Ababa toplantısında diyalogu kilise adına "kaçınılmaz bir karşılaşma", "çok önemli bir süreç" ve "tam bir fırsatlar ilişkisi" olarak tanımlamıştır. Yine bu toplantıda alınan kararlara göre diyalog, sadece basit bir sohbet toplantısı değil, Hıristiyan inancının ötekilere gösterilmesini sağlayan canlı bir süreçtir. Addis Ababa toplantısına göre diyalog, insanların çoğulcu cemiyet içinde müşterek menfaatlerini gerçekleştirebilirken, Hıristiyan inancının öteki kültürlerle daha kolay nüfuz etmesini sağlayabilir.⁹³ Bu bağlamda 1971 Addis

Ababa toplantısı, WCC için diyalog yolunda önemli bir kavşak noktasıdır. Çünkü nihayet bu toplantıda konye, kendi bünyesinde bir diyalog birimini kurmayı başaramıştı.⁹⁴ Dünya Kiliseler Konseyi'nin oluşturduğu bu birimin amaçları şu dört noktada toplanmaktadır: 1- Hıristiyanların öteki dinlere mensup insanlarla diyaloglarını, mahalli, bölgesel ve milletlerarası olmak üzere geliştirmek, 2- Tüm üye kiliseleri, dinî çoğulculuk ortamının meydan okumalarına karşı desteklemek, 3- Dinlerarası diyalogun teolojik açıdan ortaya çıkacak problemlerini çözecek düşünceler üretmek, 4- Hıristiyan iman şahadeti ve hayatı için diyalogun verimli tezahürlerini keşfetmek.⁹⁵

Bu yönde WCC'nin 1977 yılında Tayland, Chiang Mai'de yaptığı bölgesel çalışma toplantısında cemiyet, diyalog, misyon/Hıristiyanlaştırma ve senkretizm gibi konuları ele alınmış bilhassa Hıristiyanlaştırma sürecini "ötekine uygun bir iman şahadetinde bulunma" şeklinde yeniden yorumlanmak istenmişti. Bu toplantıda diyalogun kesinlikle misyonerliğe bir ihanet olmadığı aksine İsa Mesih'in günümüz dünyasında ilan ve itiraf edildiği uygun bir yol ve yöntem olduğu teyit edilmiştir. Aynı yıl WCC'nin Cenevre'de yaptığı Merkez Komite toplantısında ise diyalog ile iman şahadeti terimlerinin birbirleriyle çelişmediği ve diyaloga girmekle iman şahadetinin değerinin düşmediği savunulmuştur.⁹⁶

WCC, diyalog biriminin yayınladığı en önemli diyalog belgesi, "Komşumun ve Benim İnançım" (My Neighbour's Faith –And Mine) adlı kitaptır. Bu eser, Hıristiyanların sosyal açıdan dinî çoğulculuğun farkına varmasını ve öteki "dinlere yeni bir yaklaşım" sergileyerek onlarla karşılıklı ilişki kurmalarına yardımcı olmak istemektedir. Kitaba göre *Hıristiyanlar, komşusu olan öteki din mensuplarına iman şahadetini yansıtmalı; onlara örnek bir Hıristiyan olmalı ve böylece diyalog ortamında Hıristiyan misyonunu icra etmelidirler.*⁹⁷

Şahadeti önemseyen WCC, 1983 Vancouver toplantısı sırasında "Bölünmüş Bir Dünyada Şahitlik" (Witnessing in a Divided World) adlı bir rapor hazırlamış ve şahadet ile diyalog arasında keskin bir ayırımın yapılmasına ihtiyaç duyulduğunu, birbirleriyle yakın ilişkiler olmasının rağmen diyalogun kesinlikle şahadetin inkarı olmamasını aksine farklı gerçeklik algılamaları bağlamında şahadeti ötekilere taşımanın gerekli olduğunu yinelemiştir.⁹⁸ Bu durum, 1989'da San Antonio, Texas'daki WCC'nin misyon ve evangelizm konulu konferansında (The World Conference on Mission and Evangelism) benzer bir yaklaşımla teyit edilmiştir; "biz kabul ederiz ki diyalog, şahadeti engelleyip önüne geçemez ama onun

anlamını genişletip derinleştirebilir. Diyalogun kendi özel konumu ve yapıcı görevi bulunurken ne şahadetle ne de dinin ilanı ile zıtlaşıp ona rakip olamaz”.⁹⁹

Sonunda “dinlerarası diyalog, Hıristiyanlığa bir davet ve Hıristiyanlığın açık bir şahadet sürecidir” şeklindeki bir önermeyi esas alan WCC, 2002 yılında *Diğer Din Mensuplarıyla Diyalog ve İlişkilerinin Anahatları* adında bir belge yayınlamıştır. Bu belge, 1979 yılında Chiang Mai’de yayınlanan ve aynı ismi taşıyan ilk belgenin yenilenmiş halidir. Belgeye göre Hıristiyanlar, kendilerini ötekilere ifade ederken her türlü muğlaklık ve şüpheli hareketten uzak durmalıdır. Diğer dinler, hikmet, sevgi, şefkat ve güzel hayat mesajları sunarken asla kötülük ve günaha bağlı değillerdir. Hıristiyanlar geçmişte kendi dinlerini anlatıp ilan ederken bazen fesada düşmüş ve kendilerini yanlış tanıtmış olabilirler. Ancak artık Hıristiyanlar kendi inançlarını diyalog ortamında anlatmalıdırlar. Diyalog ortamındaki Hıristiyan, karşı tarafın Hıristiyan olması ümidini sürekli taşımali, açık bir proselitizmden (zorla dine çevirmekten) kaçınmalıdır.¹⁰⁰

Buna ilave olarak tıpkı Katolikler gibi diyalogu İsa Mesih’in müjdesi için kurtarıcı misyona hizmet eden bir araç gören WCC, çoğulcu bir ortamın getirdiği şartlar çerçevesinde, bağlamsal şartlar gözünde bulundurarak sürekli misyonun yerini doğru bulmak gerektiğinin altını çizer. Buna göre misyonun çoğulcu bir cemiyetteki varlığının devamlı sorgulanması, eğer misyonun devam edeceğine inanılıyorsa ne tür misyon formlarının kabul edilebilir olduğu, hangilerinin ise diyalogdan uzaklaştıracağı tartışılması şarttır. Bu bağlamda WCC’ye göre çağdaş Hıristiyan misyon anlayışında diğer din mensuplarından katkı beklenip beklenmeyeceği bile en önemli soru olarak sorulabilmelidir.¹⁰¹

Bu safhadan sonra WCC’ye bağlı “Dünya Misyonu, ve Hıristiyanlaştırma Komisyonu” ile “Dinlerarası İlişkiler Birimi”, Hıristiyanlığın diğer dinlerle ilişkisini ve bilhassa diyalogun misyoner yönünü ortaya çıkarmak üzere 2002 yılından itibaren ortaklaşa çalışmalar yaparak¹⁰² sonuçları 14- 23 Şubat 2006 tarihlerinde Brezilya, Porto Alegre’de yapılacak olan IX. Genel Kurul’a sunmuşlardır. Bu belgeler, Babtist, Ortodoks, Pentakostal, Metodist gibi üye kiliseler ile ve misyonerler, sistematik teoloğlar, teolojik eğitimciler, rahipler ve vaizlerin görüşlerinden de istifade etmiştir. Belgelerin ana teması, çoğulcu bir ortamda dindar kimliğin korunarak Hıristiyan konukseverliğinin güven verici olarak ötekilere hissettirilmesidir. Buna göre “konukseverlik” ve “ötekini komşu görme bilinci”, teolojik açıdan (mesela İbranile-

re, 13/2) diyalogdan da ötededir. Bilhassa aktif ve dinamik bir konukseverlik ile Hıristiyan dindar, başkalarıyla kendi yemeğini paylaşmakta, onlara kulak vermek için uygun bir mekan bahşetmektedir. Hıristiyan konukseverliği, aynı zamanda Tanrı’nın diğer milletler arasında nasıl faaliyette bulunduğunu evsahibi misyonere gösterirken diğer insanların kendini doğru olarak yansıtmalarına da yardımcı olacaktır.¹⁰³

Bu konuda sadece WCC’nin dinlerarası ilişkiler birimi değil *Dünya Misyonu ve Hıristiyanlaştırması Komisyonu (CWME)* da çaba göstermektedir. Diyalog ortamında misyonerliğin şahadet tabiatını belirlemek isteyen CWME’e göre kilisenin Hıristiyanlaştırıcı ve müjde taşıyıcı yönleriyle onun diğer din mensuplarıyla diyaloga girmesi arasındaki ilişki nedir? Kültürler ve dinler arasındaki ilişkinin, kültürel misyonerlik yaklaşımındaki neticeleri nelerdir? Hıristiyan misyonerlik anlayışı, toplulukların iyileştirilmesi ve uzlaştırılmasına odaklandığı bir dönemde diyalogun ne gibi yararları bulunmaktadır? Gibi teolojik sorular diyalogun misyonla ilişkisini belirleyebilecektir.¹⁰⁴

Sonuçta WCC, farklı dinleri birbirinden ayıran faktörlerin bilimsel olarak düşünülmesini, ana mesajları veya tali mesajların belirlenmesini, hakikat ve hakikat iddialarıyla ilgili farklı dinler arasındaki anlayışların belirlenmesini, dinlerin tarihsel karakterlerinin ve vahiyle bağlantılarının bilinmesini, imanla ilgili konuların bu merkezi konularla bağının bulunmasını, üye kiliselerden istemektedir.¹⁰⁵

4. DİNLERARASI DİYALOĞ, KİLİSE’NİN EKÜMENİK BİR KARAKTER KAZANMASINA HİZMET EDER.

WCC’nin Merkez Komitesi’nin 1974 tarihli Batı Berlin toplantısı diyalogu, uzakta olanları yakınlığa sıradan, basit bir hobi olarak değil, teolojik açıdan ekümenik öneme sahip bir dinî endişe olarak değerlendirmektedir.¹⁰⁶

Ruhbanların pastoral açıdan çoğulcu toplumlara hazırlıklı olmasını, inananların ise buna göre donanım kazanmasını tavsiye eden¹⁰⁷ WCC’ye göre manevi yolculuklar olan dinlerle ekümenik yolculuk yapmak amacıyla diyaloga girerek¹⁰⁸ olumlu bir karşılaşmalar yapan ve kendi kimliğini yenileşen kilise, ekümenik amaçlar konusunda yeni yollar kazanabilir. Söz gelişi, diğer dinlerden veya diğer Hıristiyan mezheplerden gelen meydan okumaları kabul etmekle, kilise kendi misyoner kimliğini her an yenileyip dinamik tutabilir. Bilhassa Asya’da faaliyet gösteren Katolik ve Protestan kurumlar ortak bir amaç uğruna birbirleriyle işbirliğine girebilmelidirler.¹⁰⁹

Nitekim 10 Mayıs 2005 tarihinde WCC tarafından Yunanistan, Atina'da düzenlenen Dünya Misyonu ve Hıristiyanlaştırma Konferansı'nda ortak iman şahadeti ve Mesih'teki kurtuluşun temini için diğer tüm Hıristiyanlarla birlikte ortak bir amaç için birleşmesi çağrısı yapılmıştır. WCC'ye göre insanlık, hem sosyal hem siyasi açıdan şehirleşmenin ve küreselleşmenin getirdiği bir takım sorunlar sebebiyle gittikçe gerçek kimliğini kaybetmektedir. Bu toplantıda Yunan Ortodoks Kilisesi adına konuşan Başpiskopos Aghios Andreas, Ortodoks Kilisesinin dünyada göze çarpan bir misyonerliğin kararlı olarak sürdürülmesini ve misyonerlik sırasında sevgi, şefkat gibi hem diyalogun şartı hem de Hıristiyan inancının köklerinden olan teolojik ön şartlar kesinlikle korunması gerektiğini kaydeder. Ona göre sevgi, Mesih'e yabancı kalmış insanları iyileştirecek ve onları Mesih'le uzlaştıracak en önemli gizli silahtır. Hiçbir yol ve kişi, insanları Mesih'in sevgisinden ayrı tutmamalıdır.

Bunun yanında WCC'nin eski Genel Sekreter Yardımcısı Wesley Ariarajah, çoğulcu ortamlarda yapılan diyalogların kilisenin Ökumen oluşunu tehdit etmemesi aksine yeni umutlar için onu dinamik tutması gerektiğini tavsiye eder. Ona göre kiliseler, diğer din mensuplarını bir araya getirip tek bir insanlık ailesi oluşturmak isterken ekümenik açıdan bazı meydan okuyucu tehlikelerle karşı karşıya kalabilirler. Bu endişeler arasından en önemlisi diyalog yakınlaşmalarının, geleneksel ekümenizm anlayışının önünü keseceği veya onun yerini alıp Hıristiyanların birlik idealini suya düşürecekleri savlarıdır. Ona göre çoğulculuk fikri, belki yavaş yavaş tüm dinlerin aynı olduğu anlayışına götürebilecek ve bir tehdit olabilir aynı zamanda kilisenin geleneksel misyoner kimliğini de zedeleyip ekümenik misyonun gereksiz olduğuna hükmedebilecektir.¹¹⁰

5. WCC'YE GÖRE DİYALOĞ, HİRİSTİYANLAŞTIRICI MİSYONERLİK ANLAYIŞIYLA ÇELİŞMEZ

1968 yılında Upsala'da dördüncüsü yapılan WCC genel kurul toplantısındaki yoğun tartışmalardan sonra ortaya çıkan sonuca göre diyalog ile dinî açıklama işi (proclamation) aynı değildir ve ancak biri ötekini tamamlamakta ve böylece öteki insanlara iman şahadeti tam olarak gerçekleşmektedir.¹¹¹ WCC'nin 1975'de yaptığı Nairobi Genel Kurulu ise diyalog ile misyon arasındaki ilişkinin hala bir problem olduğunu göstermektedir. Nairobi toplantısına göre misyon bir amaçtır ve bu amaç, çok önemli bir meydan okuma olan çoğulculuk meselesini gözardı etmeden kesintisiz sürdürülmek zorundadır. Zira alınan karara göre kilise çoğulculuğu dikkate almazsa hiçbir işinde başarıya ulaşamaz.¹¹² Ancak Avrupalı

özellikle Kuzey Avrupa ülkelerindeki Evanjelik kiliseler, bu toplantı sırasında diyalog ile misyonun uzlaşıp uzlaşamayacağı konusunda derin endişe ve şüphe duyuyorlardı. Onlar dinlerarası diyalogun, kilisenin misyonu ile çeliştiği kanısına varmışlardı. Ancak Müslümanlarla birlikte yaşayan Hıristiyanlar, diyalogun yararından bahsetmekteydiler. Onlar için *diyalog, diğer insanlara yönelik olumsuz tavırların veya yanlış Hıristiyan imajlarının düzeltilmesi için bir fırsattır*. Sonunda toplantıda çoğunluk, diyalogun misyonla kesinlikle uzlaşma içinde olduğunu savunmuştu. Onlara göre diyalog teolojik değil sadece sosyolojik açıdan meşru olabilir. Zira diğer insanlarla girilecek diyalogun tek bir hedefi olmalıdır o da ötekileri Hıristiyanlaştırmak için yakından tanımak.¹¹³

Bu toplantı sırasında söz alan WCC'nin diyalog sorumlusu teolog Stanley J. Samartha (Ö. 2001) geçmişte misyonerlikteki suiistimler ve Hıristiyanlaştırma işinde kullanılan zorlayıcı metotlar, günümüzün diyalog ortamında artık geçerliliğini yitirmiştir. Sözgelisi, "evanjelik sefere çıkmak", "misyonerlik stratejileri", "haçlı seferleri", "Hıristiyan olmayan toprakları işgale yönelmek" gibi eski misyonerlik kavramları artık günümüzde İsa Mesih'in getirdiği kurtarıcı sevgi anlayışından uzak gözükmemektedir ve daha çok askeri anlamları çağrıştırmaktadır. Bunun yanında "ulaşılabilen ve karşılaşılabilmeyen milyarlarca insan" tabiri daha uygun bir terimdir.¹¹⁴ Samartha, eski misyonerlik kavramlarını yenileme veya yeniden ikame etme imkanını asla meşru görmez. Hatta Samartha, eski misyonerlik teolojisini, sömürge döneminden kalma, Avrupa merkezli, mutlak kilise merkezli ve batı ırkçılığı, kültürel ve dinî üstünlüğünü empoze eden bir yaklaşım olarak anlamaktadır. Ona göre insanlar arasındaki barış ve adalet için çalışmak, Protestan misyon anlayışının pratiklerindedir ve asla İncil'in müjdesiyle çelişmez.¹¹⁵

Diyalog, misyonun ilk safhası ve karşı tarafı Hıristiyanlığa anlamaya hazırlayan bir ilk adımdır. WCC, sosyal çoğulculuğun gerekçelerini Müslümanlarla diyaloga girmenin en önemli faktörü olarak görmektedir. Müslümanlar her bakımdan Hıristiyanlık için çok büyük bir meydan okuma olmasına rağmen, çağımız yakınlaşmaya ve sıcak ilişkilere itmektedir. Konseye göre bilhassa 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra diyalogu desteklemek ve iki sosyolojik taraf arasındaki karşılıklı anlayış ve yardımlaşma daha bir önem kazanmış ve bilhassa diyalog süreci, bir lüks değil modern bir dünyada, barışçıl bir atmosferde yaşamak için çok gerekli bir karşılaşma olarak algılanmaya başlamıştır.¹¹⁶

Diyaloğu farklı dinlerden oluşan toplumlarda sorunların çözümü için gerekli gören WCC, cemiyet içindeki diyalog faaliyetlerini geliştirmek ve zenginleştirmek üzere, farklı din mensuplarından oluşan bir Gençlik Masası kurmuştur. Bu masa, bilhassa İsrail- Filistin, Sri Lanka-Endonezya-Hindistan gibi üçlü ihtilaf içindeki ülkelerin mensuplarını bir araya getirmektedir. Böylece farklı dinlere mensup insanların barış ve uzlaşma içinde bulunmalarını teşvik etmektedir.¹¹⁷

2002 yılında *Diğer Dinlerle Diyalogun Ana Hatları* adıyla 1979 tarihli belgesini yenileyen WCC'ye göre farklı dinî geleneklere mensup "komşularla" bir araya gelmek Hıristiyanların Tanrı önündeki ortak insanlık kavramını anlamasını kolaylaştırabilir. Böylece eskatolojik özlem olan tüm milletlerin barış içinde bir araya gelmesi ve mahallükatın yeniden tam olarak yeniden onarılması ve sonunda Tanrı krallığının ihtişamı belirebilir.¹¹⁸

Neticede WCC için Hıristiyan Hıristiyanlaşma misyonu küresel bağlamda çoğulculuğun meydan okumasıyla birlikte kendi bağlamsal yaklaşımlarında radikal değişimler yapmak zorunda kalmıştır. Bundan dolayı Hıristiyanlar için dinlerarası diyalog, yeni bir misyon aracıdır. WCC'ye göre her Hıristiyan, bir misyoner olarak, öteki dinî geleneklerle yeni ilişkiler kurmakla İncil'in mesajına ve Tanrı'nın tüm insanları iyileştirip onarması misyonuna (*Missio Dei*), yani insanlığın da şahadetinin önüne geçen, Tanrı'nın bir bütün olarak alem içindeki kurtarıcı misyonuna katkı sağlamak ve böylece asli misyonlarına sadık kalmak istemelidirler.¹¹⁹

WCC'nin Dinlerarası İlişkiler Ofisi, Papalık Dinlerarası Diyalog Konsili ile 12- 16 Mayıs 2006 tarihinde İtalya, Lariona'da diyalog ortamında *öteki insanların Hıristiyanlaşmasını ele almak ve Hıristiyan olmayan bir ülkede İncili vaaz etmenin anahatlarını ortaya çıkarmak* üzere bir araya geldi. Toplantı sonunda yayımlanan ortak sonuç bildirgesine göre bir başka dine geçme özgürlüğü ve kendi inancının propagandasını yapma serbestliği temel beşeri haklardandır. Bir kişi diğer insanları kendi inancına davet ederken onun haklarını ve dinî duyarlılığını ihlal etmemelidir. Buna ilave olarak ötekinin hidayetini arzulamak onur kırıcı saygısızlığa bürünen takıntılar haline dönüşmemelidir. Bu yüzden diyalog süreçlerinde dine davet eğer mümkünse bütün şeffaflığıyla cereyan etmeli hiçbir inanç kurumu, çocuklar ve sakatlar gibi tehde açık kesimleri dine davet adına hidayet emeliyle suiistimal etmemelidir.¹²⁰ Sonuçta WCC için "diyalog, misyonu önemli bir şekilde gözden geçirmeyi, Hıristiyan inançlarının temellerini yeniden aydınlatmayı gerektirir".¹²¹

6. BU KARŞILAŞMA, KESİNLİKLE CEMİYET İÇİNDEKİ BİR DİYALOĞ OLUP AYNI ZAMANDA SOSYAL ÇOĞULCULUĞA VERİLEN TEOLOJİK BİR YANITTIR.

WCC'nin en önemli vesikası, ilk baskısı 1979 yılında yayımlanan "*Yaşayan İnançların ve İdeolojilerin İnsanlarla Diyalogun Anahatları*" (Guidelines on Dialogue with People of Living Faiths and Ideologies) adlı eserdir. Bu eser, temel diyalog- misyon ilişkisini teolojik açıdan ele alarak ilgimizi çekmektedir. Cemiyet içinde diyalogun ele alındığı vesikanın giriş bölümünde günümüzde Hıristiyanların gittikçe artan bir oranda öteki dinlere mensup kişilerle yaşamak zorunda kaldığını ifade eder. Hıristiyanlar, insanların oluşturduğu bu toplumda ortak bir insanlık mirasına sahip olurken onlardan farklı bir mesajı kendi aralarında paylaşırlar. Hıristiyanların böyle bir ortamda hem bir insan hem de Hıristiyan olarak dindarlıklarını yaşamaları gerekir. Hıristiyanlar, İsa Mesih'in bahsettiği dünyayla uyumlu olma ve ötekilerin hidayetini ümit etme gibi lutüfların ışığında diyaloga katkıda bulunmalıdırlar. Böylece onlar, diyalog ortamıyla insanlar arasındaki ayrılıkların, sınıflara bölünmelerin, inanç ihtilafların ve çektikleri sıkıntıların nedenlerini araştırabilirler.¹²² Bu kitap, aynı zamanda Hıristiyanların öteki din mensuplarıyla girdikleri diyalog türlerini de ele almaktadır. Buna göre Hıristiyanlar, çoğulculuğun problemlerinin ele alındığı "hayat diyalogu" ve "organizeli diyaloglara" girebilirler. Organizeli diyaloglar üç türdür; eğitim, aile, devlet-din gibi sosyolojik konuların ele alındığı diyalog, teolojik veya felsefi problemlerin veya konuların ele alındığı akademik diyalog ve dinî tecrübelerin ele alındığı veya ruhbanların girdiği ruhanî diyalog.¹²³

Çoğulcu bir ortamda Hıristiyanlar, diyaloga İsa Mesih'e olan tam imanlarından dolayı girerler. Diyalog, dindar Hıristiyanlara, Mesih'e olan imanlarını tüm dünyaya tam olarak gösterme fırsatını verecektir. Böylece, İsa Mesih tüm dünyaya ilan ve itiraf edilmiş olacaktır. Sonuçta Hıristiyanlar, tüm insanlara diyalogun sahte bir taraftarı değil, onun gerçek, kutsal yolcuları olduklarını göstermek isteyeceklerdir.¹²⁴

Dolayısıyla WCC misyonu için diyalog, bir beşer karşılaşması durumu olup cemiyetlerin var olma şartını yani "cemiyetin işlevsel için bir özelliğini" oluşturur. Söz gelişi en büyük Protestan misyoner kuruluşlarından *The Church Missionary Society*'e göre çoğulcu bir cemiyet, kendi öz hüviyetini ancak Tanrı halkına bahşedilen kutsal referansların ışığında bulabileceği için "cemiyet-teki diyalog" olmaksızın diğer insanlara Hıristiyan iman şahadetini tam yansıtmak mümkün olmaz. Diğer insan-

ların inançlarını, kültür ve düşünce sistemlerini, entelektüel geleneklerini anlamadıkça misyonerlik tam olarak yapılamaz. Öyle ki cemiyetini tanımaya yönelik misyonerlerin cemiyetin dilinden anlaması ve misyonunda cemiyetin adeta ete kemiğe bürünen hali olması için diyalog, farklı yöntemler hazırlayıcı bir önşart olmalıdır.¹²⁵

SONUÇ

Çağımızda Hıristiyanlar, Kilise içinde geliştirilen kurtarıcı Tanrı misyonunun, insanlık ailesine yönelik tek geçerli misyon olduğu fikrini artık yeniden gözden geçirmeye başladılar. Roma Katolik Kilisesi için dinlerarası diyalog, günümüzdeki misyonun tamamlayıcısı ve vazgeçilmez parçasıdır. Bu bağlamda Afrika ve Okyanusya için dinlerarası diyalogun misyo-politik içindeki karşılığı “geleneksel misyoner yöntemlerin diyalog anlayışıyla yoğurup “o kültüre uygun olarak İsa Mesih’i sunmak (enkültürasyona)” maksadıyla karşılaşmak iken, Müslümanların yoğun yaşadığı yerlerde için kültürlerarası diyalog, Doğu Asya için ise ruhban diyalogu esas alınmaktadır. Bunu ifa ederken Katolik Kilisesi (*Roman Curia*), teolojik bağlamda kilisenin varlığını korumak, güçlendirmek zenginliklerini ötekilere bildirmek ve onlarla paylaşmak isterler.

Bunun yanında Dünya Kiliseler Konseyi (WCC) ise “Tanrı’ya ayrı ayrı varmak isteyen manevi yolculuklar” olarak gördüğü dini geleneklerle diyaloga girmeyi misyonerlik için ihanet olarak görmez ve diğer insanlarla böyle bir ortamda karşılaşmaktan tereddüt etmez. Diyalogun, Tanrı’nın kurtarıcı ve lütfekar konukseverliğine tüm insanları davet etmeyi amaçlayan misyon içinde iki temel ayağı bulunur; “toplum içinde diyalog” ve “komşu olarak görülen ötekilere yönelik misafirperverlik esnasında izhar edilecek olan iman şahitliği”. Bu yönde temel diyalogik model, sosyo-kültürel ortamlarda İsa Mesih’in şahsiyeti, hayatı, mesajları, geleceğine dair oluşturulan teolojiye (kristolojiye) uygun kazanılması gereken pastoral ve kişisel dinî anlamlardır. Bu bakımdan ekümen kimlikte olma iddia ve endişesini taşıyan WCC için diyalog, çoğulcu bir cemiyette misyonerin birincil ve hayatî aracı olmayı sürdürecektir; dinlere ve mensuplarına ulaşmada ve onlarla ilişkisinde yeni yollar keşfetmede en gerekli vasıta olmayı koruyacaktır. Daha açık bir ifade ile dinlerarası diyalog faaliyetleri aynı zamanda Protestan ve Ortodoks kiliselerin geleneksel misyon stratejilerini yerine getirirken yeni ve bağlamsal yakla-

şımlar ortaya çıkarmak (misyo-politik) için gereklidir. Buna göre “diyalog, misyon değildir ama misyon, diyaloga uygun olabilir” önermesi, bütün Hıristiyan âleminde dinlerarası ilişkilerin, kurtarıcı ve başkalarını İsa’ya dönüştürücü misyona açılan kapısını oluşturur. Dolayısıyla dinlerarası diyalog, günümüz ortamında hem Roma Katolik Kilisesi hem de Dünya Kiliseler Konseyi için modern çağda yeni bir dinamizmle misyoner kimliği korumak anlamında çok önemli bir kavram haline bürünmüş ve ötekilerin Hıristiyanlaşması için elzendir. Bu yönde öteki din mensuplarıyla diyaloglarda gündem belirleyici vasıflarını koruyan Hıristiyanlar, temel konuların Hıristiyan öğretilerine uygun olması için çaba göstermekten çekinmezler. Bu boyutuyla diyalog, misyonerliğin içeriğini hatta temel stratejilerine yön vermede araç haline döner.

Objektif, mukayeseci ve fenomenolojik, din sosyoloji, hermenötik, dinler teolojisi ve dinler tarihi gibi beşeri disiplinlerden de faydalanan Hıristiyanlar, gelecekte diyalogu misyoner kimliğe bürünmüş çok karmaşık yapıtaşlarına sahip “Hıristiyan karşılaşma kültürü” haline getirmek isteyebilirler. Bunun yanında Roma Katolik Kilisesi, Papa XVI. Benedict ile birlikte başlayan “eldeki diyalog vizyonları misyoloji içinde yoğurma ve gözden geçirme” dönemine girerken, öteki din mensuplarının yanı sıra modern kültürler, sekülerizm ve rasyonalizm ile de diyalogu göz ardı etmek istememektedir.

Neticede Hıristiyanların diyaloga antropolojik anlamlardan çok, misyoner kimlik bulma niyetlerini üstün Batılı kültürel araçlar yoluyla daha etkin ve baskın hale dönüştürmek istemesi hatta dayatması, başta özellikle Batı ile tarihsel ve aktüel ilişkileri yoğun ve çok boyutlu olan Müslümanlar (Türkler ve Araplar) olmak üzere diğer din mensuplarını çok ciddi bir biçimde rencide edebilecek boyuttadır. Zira beşerin beş duyusuna ve din mantığına uyuşabilen her eylem gibi diyalogun, çeşitli sinsi veya aşikâr misyoner çabalarla uyumlu olmadığına ısrar eden ve derin endişe duyan Müslümanlar, tarih boyunca ellerinde bulundurdukları “insanı merkeze alan, beşeri fikirleri sentezleyici, aşırılıkları törpüleyici temel mekanizmaları” bu tür karşılaşma süreçleri için de geliştirip inisiyatifli olarak gündem belirleyici olmayı, kendi dinî kimliklerinin temel karakteristiklerinden olduğunu bilmeli, misyoner kimliğe bürünerek sunulan her türlü diyalog eylemine karşı hazırlıklı ve tedbirli olmalıdır.

DİPNOTLAR

- ¹ Hans Wendenfels, "Mission and Interreligious Dialogue: What is At Stake?" *Christian Mission and Interreligious Dialogue*, ed. Paul Mojzes- Leonard Swidler, New York- Ontario 1990, 45-60.
- ² Hıristiyan dünyanın diğer dinlere mensup insanların diyaloga girmesinin bazı seküler, sosyal ve siyasi sebeplerinden özetle bahsetmek yerinde olacaktır. Bunlar arasında bilhassa Batı toplumlarında II. Dünya Savaşı sonrasında yeni siyasi bloklaşmaların ve kültürel birliktelik ve yakınlaşmaların artışı, bunun yanında dünya dinlerine yönelik enformasyon patlaması sonucu ilk elden din kaynaklarına daha kolay ulaşılabilme imkanı, uçak, tren gibi seyahat araçlarındaki teknolojik gelişmelerin farklı dinlere mensup insanlar arasındaki mesafeleri azaltıp onları daha fazla yakınlaştırmaları, radyo, tv, gazete ve dergi gibi kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, savaş sonrası sömürgeci ülkelere doğru yoğun göç dalgalarının yaşanması, kültürlerarası ilişkilerin baskısı, modern sosyal ve fen bilimlerindeki baş döndürücü buluşlar ve modernizm, pozitivism ve ateizm gibi dine meydan okuyucu veya din karşıtı akımlara çağcıl bir yanıt verme ihtiyacı sayılabilir. Bu konuda geniş bilgi için Ali İhsa Güngör, *Vatikan Misyon Diyalog*, Ankara 1997, 38- 52; Mustafa Alici, *Müslüman- Hıristiyan Diyalogu*, İstanbul 2005, 218- 222.
- ³ Bu vesikanın metin ve tahlili için; Güngör, 71- 84; Mahmut Aydın, *Monologdan Diyaloga: Çağdaş Hıristiyan Düşüncesinde Hıristiyan- Müslüman Diyalogu*, Ankara 2001, 266- 271; Alici, 144- 146.
- ⁴ NA, 2; Jacques Dupuis, *Jesus Christ at The Encounter of World Religions*, trans. Robert R. Barr, New York 1993, 211.
- ⁵ Paradigma kelimesini ilk kez kullanan Amerikan bilim tarihçisi Thomas Kuhn, onu, inanç, değer, teknik gibi unsurların belli bir toplumun üyeleri tarafından müşterek olarak tesis edilmesi olarak anlar; Thomas S. Kuhn, *The Structure of Scientific Revolution*, Chicago 1962, 175.
- ⁶ V. Boublik, *Teologia delle Religioni*, 30-42; Hans Küng, *Paradigm Change in Teology*, ed. Hans Küng-David Tracy, New York 1991, 7-15; Mariasusi Dhavamony, *Teologia delle Religioni-Riflessione Sistemica Per Una Compressione Christiana delle Religioni*, Milano 1997, 31- 55.
- ⁷ Hans Küng, *Paradigm Change in Teology*, ed. Hans Küng- David Tracy, New York 1991, 7
- ⁸ Hans Küng, "The World Religions in God's Plan of Salvation", *Christian Revelation and World Religions*, ed. Joseph Neuner, London 1967, 25- 66.
- ⁹ Ortaçağ boyunca misyonerlik, resmi din söylemiyle adeta özdeşleşip siyasal iktidarların kendi kültürel ve siyasal nüfuz alanlarını genişletme çabası bağlamında yapılan çalışmalar gerçekleşmiştir. Hatta sömürge döneminde diğer din mensuplarının yaşadığı topraklar "misyonera açık ülkeler" adlandırılmış ve "misyon terimi" öncelikle bu topraktaki insanlara gönderilmeyi ifade eden bir kavram olmuştur; Şinasi Gündüz, "Dinin Siyasallaşması ve Hıristiyan Misyonu", *İslamiyat üç aylık araştırma dergisi*, 5/3, (2002), 63- 69.
- ¹⁰ Mahmut Aydın, "Dinlerarası Diyalog Yeni Bir Misyon Yöntemi mi?- Kurumsal ve Bireysel Diyalog Faaliyetleri Üzerine Bir Değerlendirme-", *İslamiyat üç aylık araştırma dergisi*, 5/3, (2002), 25.
- ¹¹ Adam Wolanin, *Teologia Della Missione*, Roma 1994, 157- 224 ve 281- 321.
- ¹² Katolik Kilisesi'ne ait tüm diyalog vesikalarının misyoner karakteri konusunda geniş değerlendirmeler için, Alici, 140- 183; Güngör, 127- 164; Mahmut Aydın, *Monologdan Diyaloga: Çağdaş Hıristiyan Düşüncesinde Hıristiyan- Müslüman Diyalogu*, 89- 153.
- ¹³ "Uganda Catholic Commission for Interreligious Dialogue (UCCID)", *Pro Dialogo*, 2005/2, 219.
- ¹⁴ M. L. Fitzgerald, "Christian Mission and Islamic Da'wah, in International Review of Mission (Geneva)", *Islamochristiana*, sy.3 (1977), 232-233.
- ¹⁵ Mahmut Aydın, "Dinlerarası Diyalog Yeni Bir Misyon Yöntemi mi?- Kurumsal ve Bireysel Diyalog Faaliyetleri Üzerine Bir Değerlendirme-", 19- 25.
- ¹⁶ Cristian W. Troll, "Mission and Dialogue: The Example of Islam", *Encounter*, sy. 189-190, 3-5.
- ¹⁷ Alan Race, "Between Mission and Dialogue: A Pluralist Arbitration in Christian Perspective", *Journal of Globalisation for the Common Good*, <http://lass.calumet.purdue.edu/ccajgcg/2007/sp07/jgcg-sp07-TOC.htm> (12/07/2007)
- ¹⁸ T. H. N. Kuin, "Perfect Partners or Uneasy Bedfellows" *Studies in Interreligious Dialogue*, 7 (1997), 186.
- ¹⁹ Arne Rudvin, "The Concept and Practice of Christian Mission", *Christian Mission and Islamic Da'wah*, London 1982, 25.
- ²⁰ Felix A. Machado, "Interreligious Reflection on Conversion- Assessing the Reality", *Pro Dialogo*, 2006/2, 210- 213.
- ²¹ Jacques Dupuis, *Verso Una Teologia Christiana del Pluralism Religioso*, Brescia 1997, 482.
- ²² "Penelope Johnstone, "Muslim –Jewish – Christian Conference on The Changing World Order: Challenge to Our Faiths 7-11 November 1977, Lisbon", *Islamochristiana*, sy. 4 (1978), 245; John K. A. Anlagwu, "The Role and Value of Diffrent Religious Traditions", *Pro Dialogo*, (1994) sy. 1, 143
- ²³ Francis Arinze, "Prospects of Evangelizations, with reference to the Areas of The Non- Christian Religions, Twenty Years After Vatican II", *Portare Cristo All'uomo-Dialogo*, Roma 1996, 81.
- ²⁴ Bede McGregor, "Mission and Dialogue and Catholic Education", *Pro Dialogo*, 2006/1, 51.
- ²⁵ Felix A. Machado, "Deus Caritas Est: una riflessione", *Pro Dialogo*, 2006, 313.
- ²⁶ "Discourses and Teaching of the Holy Father- Encyclical Letter, "Deus Caritas Est (Extracts)", *Pro Dialogo*, 2006/2, 143- 144.
- ²⁷ Jozef Tomko, "Missionary Challenges to the Theology of Salvation", *Christian Mission and Interreligious Dialogue*, ed. Paul Mojzes- Leonard Swidler, New York- Ontario 1990, 35.
- ²⁸ Gaudium et Spes, N. 22; Interreligious Dialogue The Official Teaching of The Catholic Church (1963-1995), ed. Francesco Gioia, Boston 1997, 574.
- ²⁹ http://puffin.creighton.edu/jesuit/dialogue/documents/articles/dominus_iesus.html (02.05.2005)
- ³⁰ http://puffin.creighton.edu/jesuit/dialogue/documents/articles/dominus_iesus.html (06. 05. 2005)
- ³¹ NMI, 54; "Apostolic Letter, Novo Millennio Ineunte (Excerpts)- Vatican City: 6 January 2001", *Pro Dialogo*, 106/ 2001, 46.
- ³² NMI; 55; Machado, "Editorial", ", *Pro Dialogo*, 106/ 2001, 1.
- ³³ I. Petrus, 3/15.
- ³⁴ NMI, 56; Machado, 47.
- ³⁵ Yuhanna, 3/8; NMI, 56; Machado, 46-48.
- ³⁶ "Teaching and Discourse of the Holy Father", *Pro Dialogo*, 2005/2, 161.
- ³⁷ Felix A. Machado, "Editorial", *Pro Dialogo*, 2005/2, 157- 158.
- ³⁸ Dhavamony, 34- 61.
- ³⁹ J. Ratzinger, "Christocentric Preaching", *The Word*, ed. P.j. Kennedy, New York 1964, 206- 219.
- ⁴⁰ Marcello Zago, "La Missione in Rapporto alle Culture e alle Religioni", *Portare Cristo All' Uomo- I. Dialogo*, Roma 1985, 116.
- ⁴¹ Philip Egan, "Towards a Renewed Understanding of the Christian Faith in a Pluralistic Society", *Pro Dialogo*, 1/2006, 53.
- ⁴² "Vatican City: 1 January 2001- "Dialogue Between Cultures for a Civilization of Love and Peace, Message for the Celebration of the World Day of Peace 2001", *Pro Dialogo*, 1/2001, 35-37.
- ⁴³ http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_20011122_ecclesia-in-oceania_en.html (22/09/2005).
- ⁴⁴ http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_20011122_ecclesia-in-oceania_en.html (22/09/2005).
- ⁴⁵ http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_20011122_ecclesia-in-oceania_en.html (20/09/2005).
- ⁴⁶ "To The Bishops of Turkey, Ad Limina Apostolorum (Excerpts)", *Pro Dialogo*, 107/ 2001, 160-161.
- ⁴⁷ a.e., 161.
- ⁴⁸ a.e., 162.
- ⁴⁹ *Meeting in Friendship –Messages to Muslims for the End of Ramadan (1967-2000)*, Pontifical Council for Interreligious Dialogue, Vatican City 2000, 68-69.
- ⁵⁰ http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/interelg/documents/rc_pc_interelg_doc_20011116_end-ramadan_en.html (10/09/2005)
- ⁵¹ Bu yöndeki Roma Katolik kilisesinin en önemli akademik dergilerinden biri *Islamochristiana* adlı dergidir. Dergide temel Müslüman kaynakların bizzat Müslüman akademisyenler tarafından "yeniden düşünülmesine" en iyi örnek Nasr Hamid Abū Zayd'in kaleme aldığı "Rethinking the Qur'ân: Towards A Humanistic Hermeneutics" adlı makaledir (*Islamochristiana*, 30 (2004), 25- 45).
- ⁵² Archbishop Pier Luigi Celata, "Stop Press", *Pro Dialogo*, 1/2006/, 3.
- ⁵³ "Christmas Address to the Roman Curia", *Pro Dialogo*, 3/2006, 273- 274.
- ⁵⁴ Fransiz Arinze, "Interreligious Dialogue: Problems, Prospects and Possibilities", *Pro Dialogo*, (1987), XXII, 256.
- ⁵⁵ Arinze, "(Addressing Speech)", *Pro Dialogo*, 2/1999, 190.

- ⁵⁶ Dialogue and Mission, 29; Interreligious Dialogue The Official Teaching of The Catholic Church (1963-1995), ed. Francesco Gioia, Boston 1997, 575.
- ⁵⁷ "Reports of Group Discussions: Group One The Interreligious Dialogue", *Pro Dialogo*, 1/2006, 125.
- ⁵⁸ "Recent Discourses and Teachings of the Pope", *Pro Dialogo*, 1/2003, 112, 7-8.
- ⁵⁹ Michael L. Fitzgerald, "Homage to Cardinal Francis Arinze", *Pro Dialogo*, 1/2003, 112, 48.
- ⁶⁰ Michael L. Fitzgerald, "The Relevance of Nostra Aetate in Changed Times", *Islamochristiana*, 32 (2006), 81- 82.
- ⁶¹ http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cevang/documents/rc_con_cevang_doc_20001017_tomko-cong-missiologico_it.html (20/09/2005).
- ⁶² http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_20030628_ecclesia-in-europa_en.html (20/09/2005).
- ⁶³ "Aux Participants au Symposium organise pour le Xe anniversaire de l'Encyclique "Redemptoris Missio" *Pro Dialogo*, 1/2001, 52.
- ⁶⁴ "Day of Prayer For Peace in Asisi (24th January 2002)", *Pro Dialogo*, 1/2002 135-137; http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/2002/january/documents/hf_jp-ii_spe_20020124_discorso-assisi_en.html (22/09/2005).
- ⁶⁵ "Christmas Address to the Roman Curia (Extract)", *Pro Dialogo*, 3/2006, 273.
- ⁶⁶ Dialogue and Mission, 13; a.g.e., 569-570.
- ⁶⁷ Redemptoris Missio, 56; a.g.e., 103.
- ⁶⁸ Redemptoris Missio, 55; a.g.e., 102.
- ⁶⁹ Evangelii Nuntandi, a.g.e., 83-84.
- ⁷⁰ Dialogue and Proclamation, 67; a.g.e., 633.
- ⁷¹ "Reports of Group Discussions: Group One The Interreligious Dialogue", *Pro Dialogo*, 1/2006, 124.
- ⁷² Pier Francesca Fumagalli, "Storia, cultura, religioni cinesi in dialogo con la Chiesa", *Pro Dialogo*, 2/2006, 173- 180.
- ⁷³ Francis Arinze, " On Some Aspects of the Episcopal Ministry in the Promotion of Interreligious Dialogue in the Africa of Today", *Pro Dialogo*, 1/2001, 95.
- ⁷⁴ Micheal L. Fitzgerald, "A Christian Spirituality of Interreligious Dialogue", *Pro Dialogo*, 1/2002, 123-124.
- ⁷⁵ Felix A. Machado, "A Summary of Reports by the Members: Interreligious Dialogue, Promoted by the Church", *Pro Dialogo*, 1/2002, 125- 126.
- ⁷⁶ Machado, 126- 128.
- ⁷⁷ Machado, 129.
- ⁷⁸ http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_20031016_pastores-gregis_en.html (20/09/2005)
- ⁷⁹ "Uganda Catholic Commission for Interreligious Dialogue (UCCID)", *Pro Dialogo*, 2/2005, 222.
- ⁸⁰ Michael L. Fitzgerald, "The Pontifical Gregorian University and Interreligious Dialogue" *Pro Dialogo*, 2/2001, 244- 251.
- ⁸¹ "Reports of Group Discussions: Group 3 Universities and Faculties of Theology", *Pro Dialogo*, 1/2006, 128.
- ⁸² Marlin VanElderen, *Introducing The World Council of Churches*, Geneva 1990, 4- 28.
- ⁸³ Guidelines on Dialogue With People of Living Faiths and Ideologies, Geneva 1990, V.
- ⁸⁴ *World Council of Churches Upsala 68, Work Book for the Assembly Committees*, Geneva 1968, 21.
- ⁸⁵ Jutta Sperber, Christian and Muslims- The Dialogue Activities of the World Council of Churches and Their Theological Foundation, Berlin- New York 2000, 164- 171.
- ⁸⁶ "Religious Plurality and Christian Self –Understanding", *Current Dialogue*, 45 (July 2005), 6.
- ⁸⁷ Ugo Ucko, " Editorial", *Current Dialogue*, 36 (December 2000), 2.
- ⁸⁸ Rowan Williams, "Christian Identity and Religious Plurality", *Current Dialogue*, 47 (June 2006), 6- 10; Anna May Chain "Christian Identity and Religious Plurality A Response", a.g.e., 11- 12; Assaad Elias Kattan, "Christian Identity and Religious Plurality Responses to the Presentation of the Archbishop of Canterbury "Thoughts of a Protestant Missionary", a.g.e., 13- 14.
- ⁸⁹ "Religious Plurality and Christian Self –Understanding", *Current Dialogue*, 45 (July 2005), 4- 12.
- ⁹⁰ *Uppsala 68 Speaks- Reports of Sections*, Geneva 1968, 29.
- ⁹¹ Jutta Sperber, *Christians and Muslims- The Dialogue Activities of the World Council of Churches and their Theological Foundation*, Berlin/ New York 2000, 249- 50.
- ⁹² Assaad Elias Kattan, 13.
- ⁹³ Sperber, 250.
- ⁹⁴ Marcus Braybrooke, *Inter-faith Organizations, (1893-1976): An Historical Directory*, New York- Toronto, 1980, 91.
- ⁹⁵ Michael Louis Fitzgerald, "Chiesa "Cattolica" e Dialogo "Mondiale" delle Religioni, Il Cammino delle Istituzioni", *Cristianesimo E Religione*, ed. Giuseppe Angelini, Milano 1992, 91.
- ⁹⁶ Sperber, 257-260.
- ⁹⁷ *Guidelines on Dialogue With People of Living Faiths and Ideologies*, Genova ts., VI.
- ⁹⁸ *Gathered For Life: Official Report, VI Assembly, World Council of Churches, Vancouver, Canada, 24 July-10 August, 1983*, ed. David Gill, Geneva 1983), 40.
- ⁹⁹ "Section 1: Turning to the Living God," *International Review of Mission*, 311/312 (July/October 1989), 352.
- ¹⁰⁰ "Guidelines for dialogue and relations with people of other religions- Taking stock of 30 years of dialogue and revisiting the 1979 Guidelines", *Current Dialogue*, sy. 40, (December 2002), 16-21.
- ¹⁰¹ Hans Ucko, "Thinking together- an interreligious process", *Current Dialogue*, 37(June 2001), 3-4.
- ¹⁰² Hans Ucko, " Editorial", *Current Dialogue*, 44 (December, 2004), 2.
- ¹⁰³ Rowan Williams, "Christian Identity and Religious Plurality", *Current Dialogue*, 47 (June 2006), 6- 10; Anna May Chain "Christian Identity and Religious Plurality A Response", a.g.e., 11- 12; Assaad Elias Kattan, "Christian Identity and Religious Plurality Responses to the Presentation of the Archbishop of Canterbury "Thoughts of a Protestant Missionary", a.g.e., 13- 14.
- ¹⁰⁴ "Religious Plurality and Christian Self –Understanding", *Current Dialogue*, 45(July 2005), 7.
- ¹⁰⁵ Hans Ucko, "Thinking together- an interreligious process", *Current Dialogue*, 37(June 2001), 3-4.
- ¹⁰⁶ Sperber, 253.
- ¹⁰⁷ "Religious Plurality and Christian Self –Understanding", *Current Dialogue*, 45 (July 2005), 5.
- ¹⁰⁸ "Religious Plurality and Christian Self –Understanding", 7.
- ¹⁰⁹ Martin Repp, "Religious Pluralism in Europe: Challenge for Church and Theology- An Ecumenical Perspective from Asia", *Current Dialogue*, 40 (December 2002), 8-10.
- ¹¹⁰ S. Wesley Ariarajah, "Wider Ecumenism: A Mutirao Workshop", *Current Dialogo*, 47 (June 2006), 34- 36.
- ¹¹¹ *Uppsala 68 Speaks- Reports of Sections*, Geneva 1968, 29.
- ¹¹² Sperber, 255.
- ¹¹³ Sperber, 255- 256.
- ¹¹⁴ Stanley J. Samartha, " Partners in Community: Some Reflections on Hindu- Christian Relations Today", *Occasional Bulletin*, 4 (April 1980), 80.
- ¹¹⁵ Stanley J. Samartha, " The Quest for Salvation and Dialogue between Religions", *International Review of Mission*, October 1968, 429.
- ¹¹⁶ Martin Repp, "Religious Pluralism in Europe: Challenge for Church and Theolog- An Ecumenical Perspective from Asia", *Current Dialogue*, 40 (December 2002), 40, 4-6.
- ¹¹⁷ "Interreligious dialogue is not an ambulance- A discussion on religious tolerance, conflict and peace building", *Current Dialogue*, 37 (June 2001), 53.
- ¹¹⁸ "Guidelines for dialogue and relations with people of other religions- Taking stock of 30 years of dialogue and revisiting the 1979 Guidelines", *Current Dialogue*, 40 (December 2002), 17.
- ¹¹⁹ "Religious Plurality and Christian Self –Understanding", *Current Dialogue*, 45 (July 2005), 5-6.
- ¹²⁰ "Report from the Interreligious Reflection on Conversion- Assessing the Reality", *Current Dialogue*, 47 (June 2006), 46- 47.
- ¹²¹ Allan R. Brockway, "Vancouver and the Future of Interfaith Dialogue in the Programme of the World Council of Churches," *Current Dialogue*, 6 (Spring 1984), 7.
- ¹²² *Guidelines on Dialogue With People of Living Faiths and Ideologies*, Cenevre 1979, 1- 2; "Religious Plurality and Christian Self –Understanding", *Current Dialogue*, 45 (July 2005), 7.
- ¹²³ *Guidelines on Dialogue With People of Living Faiths and Ideologies*, VII.
- ¹²⁴ *Guidelines on Dialogue With People of Living Faiths and Ideologies*, 11; Mattieu Geijbel, "Mission and Dialogue", *Studies in Interreligious Dialogue*, 10 (2000), 30- 43.
- ¹²⁵ Michael Nazir Ali, *Mission and Dialogue; Proclaimin the Gospel Afresh in Every Age*, London 1995, 82- 83.